

Голас Радзілімы

ШТОТЫДНЁВАЯ ГАЗЕТА ДЛЯ СУАЙЧЫННІКАЎ
ЗА МЕЖАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

№ 5
(2563)

5 лютага 1998 г.

Выдаецца з 1955 г.

Цана 1500 рублёў.

З ФОТААПАРАТАМ ПА СЛОНІМЕ

Слонім. Пабудова 1905 года.

Фота Віктара СТАВЕРА.

ГОРАД БАГАТАЙ ГІСТОРЫІ

Справядліва кажучь, што першае ўражанне самае моцнае. У Слоніме я пабываў першы раз каля сарака гадоў таму назад. Прыемна ўразіла яго ўтульнасць, архітэктурная разнастайнасць старых пабудов, багацце зеляніны. Пасля кожнага прыезд у маю ўражанне, даваў магчымасць больш пазнаваць горад, яго гісторыю, людзей.

У Іпацьеўскім летапісе Слонім упамінаецца пад 1252 годам. Аднак гэта не час "нараджэння" горада: архітэктурныя раскопкі сведчаць, што ён існаваў ужо ў XI стагоддзі. У склад Вялікага Княства Літоўскага Слонім увайшоў у другой палове XIII стагоддзя.

Лёс яго быў цесна звязаны з лёсам беларускай зямлі. Войны, пажары, эпідэміі наносілі яму і яго жыхарам вялікую шкоду. Слонім, нягледзячы ні на што, рос, развіваўся, узбагачаўся матэрыяльна і духоўна.

І па сённяшні дзень захаваліся некаторыя старыя пабудовы, іншыя знішчаны часам, людзьмі. Адной з адметнасцей быў ніжні замак. Гэта цэнтр старажытнага Слоніма, шэрагу палацава-замкавых комплексаў (XI—XVIII стагоддзі). Спачатку тут было гарадзішча, пасля драўляны замак, які ў 1520 перабудавана.

(Заканчэнне на 3-й стар.).

АДБЫЎСЯ ЧАРГОВЫ З'ЕЗД САЮЗА КАМПАЗІТАРАЎ

ЖЫЦЦЁ І МУЗЫКА

У студзені прайшоў з'езд Саюза кампазітараў Беларусі. Наш карэспандэнт сустрэўся з папулярным кампазітарам, заслужаным дзеячам мастацтва, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Беларусі 1994 года Леанідам ЗАХЛЕУНЫМ.

— Леанід Канстанцінавіч, якое ўражанне засталася ў вас ад з'езда?

— Мяне не пакідае ўражанне, што адбылося свята. З'езд паказаў, што калі ў цэлым наша культура знаходзіцца быццам бы на абчыне, то кампазітары працягваюць актыўную творчую дзейнасць. За чатыры гады, якія прайшлі паміж з'ездамі, з'явіліся вельмі цікавыя і значныя музычныя творы сталых кампазітараў і моладзі.

З'езд пацвердзіў неабходнасць існавання Саюза кампазітараў, хаця і былі прапановы самараспусціцца. Мне такія прапановы здаюцца неразважлівымі. Распусціцца, застаецца кожны сам-насам. Гэта дрэнна не таму, што трэба аб'ядноўвацца, каб з некім змагацца,

а таму што ўзаемадзеянне, творчыя зносіны ўзбагачаюць, даюць магчымасць самавыказацца, цікава жыць. Так заўсёды бывае, калі збіраюцца аднадумцы. Таму, як мне здалася, з'езд кампазітараў прайшоў на ўзвышанай ноце, без эмоцый згасання, чаго я, шчыра кажучы, трохі апасаўся. Мяне і цяпер не пакідае адчуванне, што свята атрымалася.

— Колькі членаў у беларускім Саюзе кампазітараў?

— Больш за сто. Восем кампазітараў жывуць за рубяжом — у Амерыцы, Ізраілі, Германіі...

— Як нацыянальная тэма адлюстроўваецца ў сучаснай творчасці кампазітараў?

— Што тычыцца музыкі — яна ўся створана на нацыя-

нальнай глебе. Возьмем харавыя творы, і нават вакальна-сімфанічныя — там многа нацыянальнага матэрыялу. Тэксты да музычных твораў ёсць і рускія, і беларускія. Увагу на гэтым не акцэнтую. Важная сама якасць твора.

— Вы, Леанід Канстанцінавіч, атрымалі Дзяржаўную прэмію за...

— ...За цыкл песень і яшчэ за зборнік дзіцячых песень "Вераснёвы вальс". Усе песні на беларускай мове. Мова мне гэтая вельмі блізкая, стаўлюся да яе з павагай, атрымліваю задавальненне, калі чую добрую беларускую гаворку, хаця сам пакуль што валодаю ёю недасканална. Самае галоўнае, думаю, каб у аўтара былі

(Заканчэнне на 6-й стар.).

ЦЭНТРАЛЬНЫ БАТАНІЧНЫ САД

ПРАЦА Ў ТРОХ НАПРАМКАХ

Сёння Цэнтральны батанічны сад Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь мае статус навукова-даследчага інстытута. Праца там вядзецца па трох асноўных напрамках: зялёнае будаўніцтва, інтрадукцыя і акліматызацыя раслін і ахова навакольнага асяроддзя. Па кожнай з гэтых праблем маецца цэлы шэраг паспяховых распрацовак. У паняцце зялёнае будаўніцтва ўваходзіць распрацоўка асартыменту для азелянення буйных прамысловых цэнтраў, гарадоў і пасёлкаў Беларусі. Каб рэкамендаваць для насаджэння тыя ці іншыя сарты, фізіёлагі, экалагі, а затым батанікі і дэндралагі вывучаюць газаўстойлівасць, газапаглынальнасць здольнасці, дэкаратыўнасць і іншыя якасці тых ці іншых раслін. Пасля гэтага сфарміраваны імі асартымент, які налічвае 350 драўнінна-хмызняковых раслін, рэкамендуецца для праектных інстытутаў, якія займаюцца ландшафтнай архітэктурай.

У Беларусі ёсць цэлы шэраг шкодных для навакольнага асяроддзя хімічных вытворчасцей. Каб вырашыць праблему зялёных насаджэнняў на тэрыторыі Светлагорскага завода штучнага валакна, батанікі сада працавалі 10 гадоў. Праблема заключалася ў тым, каб падабраць асартымент драўнінных, хмызняковых, кветкавадэкаратыўных раслін, якія змаглі б паглынаць значную колькасць прамысловых выкідаў гэтага прадпрыемства і поўнасцю аптымізаваць навакольнае асяроддзе як на тэрыторыі завода, так і ў прылеглых да яго раёнах. Для прадпрыемстваў Гродна, Магілёўскага завода штучнага валакна, Полацкага нафтаперапрацоўчага завода быў распрацаваны спецыяльны асартымент раслін, якія могуць расці і прадуцыраваць ва ўмовах павышанага забруджвання навакольнага асяроддзя. Аднак асноўным напрамкам працы Бата-

(Заканчэнне на 3-й стар.).

ПАШТОЎКА З БЕЛАРУСІ

ВЕРНЫ СЯБРА

(селянін калгаса імя Урыцкага Гомельскага раёна, а цяпер пенсіянер Анатоль Зайцаў з надзейным памочнікам ва ўсіх працоўных справах канём Буянам).

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

БЕЛАРУСЬ — КІТАЙ

У АДНОСІНАХ
ПРАБЛЕМАМ НЯМА

«Вы многае зрабілі для плённага развіцця беларуска-кітайскіх адносін», — такую ацэнку даў прэм'ер-міністр Беларусі Сяргей Лінг трохгадовай рабоце ў нашай краіне Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла КНР Чжао Сідзі ў час іх сустрэчы 27 студзеня. Кіраўнік урада адзначыў высокі ўзровень палітычных, эканамічных і культурных кантактаў дзвюх краін. «У нас супадаюць пазіцыі па палітычных пытаннях, а таксама па тым, як павінны развівацца эканамічныя рэформы, — падкрэсліў Сяргей Лінг. — Мы лёгка знаходзім разуменне па самых складаных праблемах».

Прэм'ер-міністр высока ацаніў і далейшыя перспектывы двухбаковага беларуска-кітайскага супрацоўніцтва. Тым больш, што для гэтага ёсць усе падставы: у лепшы бок мяняецца тавараабарот, які, дарэчы, у мінулым годзе са студзеня па лістапад склаў 90 мільёнаў 741 тысячу долараў ЗША. У Кітаі з задавальненнем купляюць нашы калійныя ўгнаенні, «БелАЗы», а для Беларусі карысны вопыт гэтага дзяржавы ў развіцці свабодных эканамічных зон.

Як вядома, Чжао Сідзі ў лютым пакідае Беларусь. У сувязі з гэтым ён адзначыў, што яму сумна расставіцца з нашай гасцінай краінай. «Гады, праведзеныя на беларускай зямлі, сталі для мяне важнымі і значымі. Дзе б я ні працаваў, я з задавальненнем буду ўспамінаць пра іх», — сказаў Чжао Сідзі.

АПЫТАННЕ

АРЫЕНЦЫРЫ МАЛАДЫХ

Вывучаючы праблемы сучаснай моладзі, вучоныя Інстытута сацыялогіі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі правялі апытанне шасцісот юнакоў і дзяўчат Мінска і Мінскай вобласці.

Сярод пытанняў анкеты было і такое: «Знаёмствам з якімі асобамі ганарыцца, на ваш погляд, сучасная моладзь?» Характэрна, што ў адказах лідзіруюць так званыя «крутыя» хлопцы і тыя, у каго водзяцца вялікія грошы: на іх указалі адпаведна 44 і 43 працэнты рэспандэнтаў. Кожны трэці апытаны адзначыў, што сучасная моладзь ганарыцца знаёмствам з бізнесменамі (36 працэнтаў) і артыстамі, музыкантамі (33 працэнты). 29 працэнтаў выдзелілі «новых рускіх» («беларусаў»). Спіс прэстыжных знаёмстваў сучаснай моладзі замыкаюць папулярныя палітыкі (8 працэнтаў) і вядомыя вучоныя (4 працэнты).

ЭКАЛАГІЧНА ЧЫСТЫ

Ужо тры гады бульбаводы калгаса «40 год Кастрычніка» Іванаўскага раёна вырошчваюць у сваёй лабараторыі экалагічна чысты пасяўны матэрыял. За гэты час выпрабавана 14 сартоў бульбы. Адабраны матэрыял не схільны да многіх захворванняў, забяспечвае высокі ўраджай. Па 300 цэнтнераў з гектара даюць айчыныя сарты «выток», «явар», «лазурны», «мілавіца», а «скарб» — і ўсе 450 цэнтнераў. Калгасныя бульбаводы паспяхова супрацоўнічаюць з Беларускім навукова-даследчым інстытутам бульбаводства.

НА ЗДЫМКУ: у калгаснай лабараторыі (злева направа) загадчык Генадзь СТРОК, старшы лабарант Тамара ВАСІЛЕВІЧ і лабарант Таццяна МАСКАЛЮК.

«БЕЛНАФТАХІМ»

НЕ ДАЦЯГНУЛІ

Як паведаміў прэзідэнт канцэрна «Белнафтахім» Іван Бамбіза на нарадзе дырэктараў прадпрыемстваў, летась выпушчана прамысловая прадукцыя ў супаставімых цэнах на суму 64,8 трыльёна рублёў, рост аб'ёмаў вытворчасці склаў 106,1 працэнта.

Па яго словах, нафтаперапрацоўчая прамысловасць рэспублікі не дасягнула плануемых паказчыкаў па прычыне зніжэння перапрацоўкі нафты. І. Бамбіза лічыць, што беларускія НПЗ справіліся б з задачай, калі б не паступіла нафтавай сыравіны на 5 працэнтаў менш, чым было прадугледжана адзіным паліўна-

энергетычным балансам Беларусі і Расіі (10,5 мільёна тон замест 11 мільёнаў тон).

Прэзідэнт канцэрна адзначыў, што, нягледзячы на пэўныя апасенні, якія заўсёды ёсць у нафтаперапрацоўшчыкаў на пачатку года, у студзені ВА «Нафтан» і АТ «Мазырскі НПЗ» працуюць у нармальным рэжыме. Аднак, як заявіў І. Бамбіза, «супакойвацца рана», таму што ўжо ў бліжэйшы час могуць узнікнуць праблемы з пастаўкамі расійскай нафты, звязаныя з увядзеннем у Беларусь новага Закона «Аб акцызах».

ТАЛЕНАВІТАЯ СЯМ'Я

КОНСУЛЬСКІЯ ПАСЛУГІ

ЛЮБІШ ВАЯЖ...

Новы тарыф консульскага збору, які бярэцца пры звартанні па выдачу неімміграцыйнай візы ЗША, а таксама новыя тарыфы збораў за прадастаўленне натарыяльных і іншых консульскіх паслуг уведзеныя з 1 лютага. Збор, што бярэцца пры звартанні па візу, будзе складаць з сённяшняга дня 45 долараў ЗША замест ранейшых 20.

КАШАЛЁК

ПА ПРАЦЫ І ЗАРОБКІ

Па даных статыстыкі, у снежні самую высокую зарплату ў Салігорску мелі калійшчыкі — 9 752 тысяч рублёў.

Не дзіўна — у мінулым годзе «Беларуськалій» больш чым на 20 працэнтаў павялічыў экспарт сваёй прадукцыі, паставіў спажывцам на 530 тысяч тон угнаенняў больш, чым у годзе папярэднім. Нечаканасцю для многіх стала тое, што толькі на сотню тысяч рублёў уступілі калійшчыкам у сваёй зарплате работнікі ўпраўлення «Белсантэхмантаж», якія таксама адчувальна прыбавілі ў рабоце. На трэцім месцы трэст «Шахтаспецбуд» — сярэдняя зарплата склала 6 348 тысяч.

СКАНДАЛЬНАЯ СПРАВА

ШАРАМЕТУ І ЗАВАДСКАМУ
ВЫНЕСЕНЫ ПРЫГАВОРЫ

Ашмянскі раённы суд вынес прыгавор журналістам ГРТ Паўлу Шарамету і Дзмітрыю Завадскаму, якія абвінавачваліся ў незаконным пераходзе дзяржаўнай мяжы. Павел Шарамет прыгавораны да двух гадоў пазбаўлення волі з выпрабавальным тэрмінам на год. Дзмітрыю Завадскаму таксама вынесены ўмоўны прыгавор паўтара года. У сваім рашэнні Ашмянскі раённы суд вынес прыватнае вызначэнне ў адрас Генеральнага пракурора рэспублікі па сутнасці парушэнняў, якія былі дапушчаны следствам па ўказанай справе.

Падсудныя не лічаць сябе вінаватымі. Тэлекампанія ГРТ заявіла, што будзе дабівацца перагляду прыгавора.

ЖАНЧЫНА ГОДА

ВІЦЕБСКАЯ АКТРЫСА
СВЯТЛАНА АКРУЖНАЯ

Эксперты Кембрыджскага навуковага цэнтра назвалі актрысу Беларускага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа з Віцебска Святлану Акружную жанчынай 1997—1998 гадоў. Яе імя будзе занесена ў спіс «2000 самых вядомых людзей свету», што складаецца ў Вялікабрытаніі.

Вывучыўшы анкету віцебскай актрысы, журы ў складзе вучоных Кембрыджскага ўніверсітэта і дзеячаў культуры цэлага шэрагу краін палічыла лёс і дзейнасць прэтэндэнткі дастойнымі ганаровага спіса і звання жанчыны года. На такое рашэнне паўплывала і тое, што тэатральны эксперт Савета Еўропы, рэжысёр парыжскага тэатра «Адэон» М. Элі прызнала Акружную адной з лепшых актрыс кантынента за выкананне галоўнай ролі ў спектаклі «Сродак Макрапуласа» па п'есе класіка чэшскай і сусветнай літаратуры К. Чапека (пастаноўка Мікалая Пінігіна).

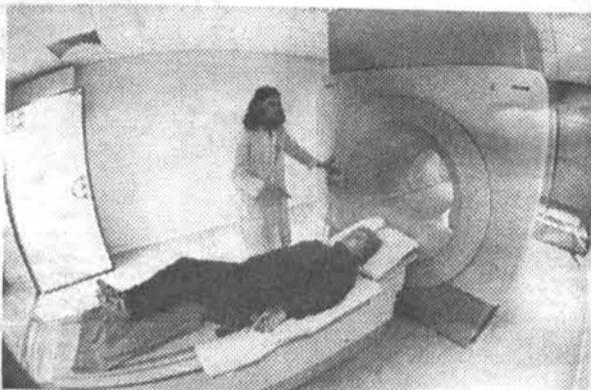
З НОВЫМ ГОДАМ!

ЦЭНЫ ЎСЁ ПАЎЗУЦЬ УВЕРХ

За два тыдні студзеня ўзровень інфляцыі ў краіне склаў 1,1 працэнта. Паводле даных Міністэрства статыстыкі і аналізу, па-ранейшаму больш за ўсё растуць цэны на харчовыя тавары. Напрыклад, хлеб жытні масавых сартоў тыпу «Прыдняпроўскі», «Жнівеньскі» падаражэў за чатырнаццаць дзён гэтага месяца на 2,1 працэнта, бульба — на 5,2, пладаагароднінная прадукцыя — на 7,2 працэнта. Не мяняліся цэны толькі на гарэлку. Нязначна патаннелі кансервы з агародніны, мука пшанічная і проса шліфаванае.

Змяніліся цэны і на некаторыя віды паслуг. Асабліва адчувальныя яны ў сувязістаў: кошт адной хвіліны міжгародняй тэлефоннай размовы павысіўся на 8,1 працэнта. На 1,4 працэнта падаражэў зварот да бытавікоў. Але больш за ўсё ўдарыла па кішэні бацькоў утрыманне дзяцей у дашкольных установах. Іх паслугі цяпер каштуюць на 24,7 працэнта больш.

ПРАМЯНЁВАЯ ДЫЯГНОСТЫКА

Аддзел прамянёвай дыягностыкі клінікі НДІ радыяцыйнай медыцыны і эндарыналогіі абслугоўвае 27 лячэбных устаноў Міністэрства аховы здароўя. Толькі на ядзерна-магнітна-рэзанансным тамографе за тры гады працы абследавана больш за 7,5 тысячы чалавек. Гэты метады дыягностыкі вельмі дарагі, таму абследаванне праходзіць толькі цяжкія хворыя, якія накіроўваюцца вядучымі спецыялістамі Беларусі для пастаноўкі канчатковага дыягназу. Высокая якасць абследаванняў аддзела прамянёвай дыягностыкі, а гэта адзначаюць як сваё, так і замежныя спецыялісты, абумоўлена перш за ўсё адладжанай сістэмай падбору высокакваліфікаваных кадраў. Усе спецыялісты па прамянёвай дыягностыцы прайшлі стажыроўку ў нямецкай клініцы горада Ротэнбурга. Загадчык аддзела ўважанага Вадзім Петухоў таксама стажыраваўся ў лепшых клініках Германіі, Італіі.

На базе аддзела створаны «Філіпс-клуб», членамі якога з'яўляюцца вядучыя спецыялісты, якія валодаюць сучасны-

мі метадамі прамянёвай дыягностыкі. Выпускаецца часопіс «Пытанні інтэраскапіі». Летам на базе НДІ і клінікі Ротэнбурга пройдзе міжнародны семінар па актуальных пытаннях прамянёвай дыягностыкі.

НА ЗДЫМКАХ: лабарант-рэнтгенолаг ЯМР-тамографа Любоў ГРАЧЫХІНА рыхтуе пацыента для абследавання; аператар Вольга КАБЯЛКОВА, лабарант Міхаіл ПЯТРОВІЧ і загадчык кабінета ЯМР-тамографіі Ігар БУЛАЕЎ апрацоўваюць даныя.

КАНФЕСІІ

АМАЛЬ ПАЛОВА —
ВЕРУЮЧЫЯ

Згодна з данымі сацыялагічных даследаванняў, 47 працэнтаў дарослага насельніцтва краіны лічаць сябе веруючымі. З іх 84 працэнты адносяцца да праваслаўнай, а 14 працэнтаў — да рымска-каталіцкай царквы. Астатнія 2 працэнты веруючых належаць да 24 рэлігійных канфесій, прычым колькасць прыхаджан у пратэстанцкіх абшчынах вылічваецца па актыўна веруючым, а не па традыцыйнай прыналежнасці членаў данай сям'і да той ці іншай канфесіі.

На 1 студзеня 1998 года ў Беларусі налічвалася 2 256 рэлігійных абшчын, якія дзейнічаюць у рамках закона. Акрамя таго, у рэспубліцы зарэгістраваны рэлігійныя абшчыны стараабрадцаў, хрысціян поўнага Евангелія, савета цэркваў ЕХБ, мусульман, новаапостальскай царквы, грэка-каталіцкай царквы, іудзейскай рэлігіі і іншых веравызнанняў.

ПРАЦА Ў ТРОХ НАПРАМКАХ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.).

нічнага сада з'яўляецца інтрадукцыя — адаптацыя для ўмоў Беларусі культурных відаў ці сарту раслін з абласцей з іншымі кліматычнымі ўмовамі. Штогод тут атрымліваюць вялікую колькасць пасадкага матэрыялу з 280 батанічных садоў зямнога шара. Пасля першапачатковай інтрадукцыі ў лабараторных умовах даецца ацэнка іх значнасці для сельскай гаспадаркі Беларусі, у выпадку станоўчага выніку работы працягваюцца.

За 65 гадоў існавання Цэнтральнага батанічнага сада Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь тут назапашаны генафонд, які налічвае больш за 10 тысяч назваў раслін. З іх 2 тысячы — трапічныя і субтрапічныя. На размешчанай пад шклом плошчы 3,5 тысячы квадратных метраў знаходзяцца расліны практычна ўсіх геаграфічных зон зямнога шара. Акрамя пазнавальнага значэння, гэтыя калекцыі ўяўляюць сур'езную цікавасць для сельскай гаспадаркі і медыцыны. Сёння тут маецца 250 назваў раслін, якія можна вельмі паспяхова выкарыстоўваць для вырабы тых ці іншых лякарстваў, якія цяпер набываюцца за валюту за мяжой. Аднак, па словах супрацоўнікаў Батанічнага сада, беларуская фармацэўтычная прамысловасць не гатова да таго, каб працаваць з расліннай сыравінай, і сёння вынік навуковых распрацовак не запатрабаваны ні Міністэрствам аховы здароўя, ні Галоўным аптэчным упраўленнем. Адна з распрацовак вучоных Батанічнага сада тычыцца славутага караня жэньшэню. Тут распрацавана тэхналогія яго вырошчвання і даказана, што ва ўмовах Беларусі біялагічная прадукцыянасць жэньшэню ў некалькі разоў вышэйшая, чым на Далёкім Усходзе. Ужо маюцца вырашчаныя ва ўмовах Беларусі шасцігадовыя карані вагой 480 грамаў. Сёння ў нас штогод нарыхтоўваецца каля 10 тон караня жэньшэню. Аднак айчыныя перапрацоўчыя прадпрыемствы яго не прымаюць, пры гэтым за валюту набываюцца нізкакасныя кітайскія і карэйскія прэпараты караня. У выніку беларускі жэньшэнь па нізкіх цэнах прадаецца перакупшчыкам, якія вывозяць яго з краіны.

Некаторыя навуковыя распрацоўкі, ажыццёўленыя ў Цэнтральным батанічным садзе, уяўляюць сур'езную цікавасць для сельскай гаспадаркі. Вучоныя, якія тут працуюць, неаднаразова прапанавалі ўкараніць у вытворчасць раслінныя кансерванты, якія забяспечваюць 98-працэнтную захаванасць сіласу да вясны. Нягледзячы на тое, што сёння для за-

хавання сіласу выкарыстоўваюцца вельмі дарагія і небяспечныя для здароўя жывёлы хімічныя кансерванты, сельская гаспадарка цікавасці да распрацовак вучоных не праяўляе.

Над праблемай аховы навакольнага асяроддзя ў Батанічным садзе на працягу 15 гадоў працуе спецыяльная лабараторыя. Паколькі расліны з'яўляюцца вельмі дакладнымі натуральнымі індикатарамі, біяіндыкацыя з'яўляецца найбольш таным спосабам кантролю за ўзроўнем забруджвання навакольнага асяроддзя. Тут праводзяцца даследаванні таго, як уплываюць на расліны і сельскагаспадарчыя культуры тыя ці іншыя выкіды, выпрацоўваюцца практычныя рэкамендацыі па аслабленні гэтага антрапагенага прэса. У ходзе даследаванняў быў ажыццёўлены экалагічны маніторынг на ўсёй тэрыторыі рэспублікі, атрыман інфармацыя аб размеркаванні выкідаў цяжкіх металаў, злучэнняў азоту і серы на ўсёй тэрыторыі Беларусі. Адзначана, што, як правіла, яны канцэнтруюцца вакол буйных прамысловых прадпрыемстваў, маюцца і з'явы трансгранічнага пераносу. Аднак, зрабіўшы ўнікальную працу, супрацоўнікі Батанічнага сада сутыкнуліся з немагчымасцю апублікаваць атрыманыя даныя: на выданне атласа забруджвання тэрыторыі рэспублікі адзінаццацю найбольш агрэсіўнымі цяжкімі металамі, злучэннямі серы і азоту патрэбны сур'езныя сродкі.

Сёння ў калекцыях Батанічнага сада прадстаўлена звыш 10 000 назваў раслін. З іх 2 000 трапічных і субтрапічных могуць расці толькі пад шклом. Зімой, асабліва ў маразы, захоўваць калекцыі складана. Будынак, дзе знаходзяцца трапічныя і субтрапічныя расліны, быў узведзены ў 1959 годзе. Першы з таго часу рамонт пачаўся яшчэ ў канцы пазалеташняга года і да гэтай пары не закончаны. У халады ўнікальную не толькі для Еўропы, але і ў сусветным маштабе калекцыю кактусаў абаграваюць пры дапамозе «буржуйкі». Сёння ў Батанічным садзе заробную плату на адну трэць супрацоўнікі зарабляюць самастойна за кошт уласнай гаспадарчай дзейнасці. Тут вядзецца рэалізацыя пасадкага матэрыялу, заключаюцца гаспадарчыя дагаворы на азелененне тэрыторыі прамысловых прадпрыемстваў, навуковыя даследаванні аб выкарыстанні раслін у сельскай гаспадарцы і зялёным будаўніцтве. Аказваюцца паслугі па дызайну прыватным фірмам. Яшчэ адна крыніца даходу — распрацоўка зімніх садоў, адзін з іх зусім нядаўна быў створаны для новага дзіцячага анкалагічнага цэнтра ў Бараўлянах.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

ПАД ПАТРАНАЖАМ ПРЭЗІДЭНТА

Указам Прэзідэнта Беларусі зацверджана прэзідэнцкая праграма «Бытавая электроніка», якая ўключае ў сябе падпраграмы «Беларускі тэлевізар» і «Камп'ютэрызацыя насельніцтва».

Згодна з указам, дзяржаўным заказчыкам прэзідэнцкай праграмы выступае Міністэрства прамысловасці, а асноўнымі выканаўцамі падпраграм «Беларускі тэлевізар» і «Камп'ютэрызацыя насельніцтва» — адпаведна вытворчае аб'яднанне «Гарызонт» і Мінскае вытворчае аб'яднанне вылічальнай тэхнікі. Сума сродкаў, выдзяляемых з рэспубліканскага бюджэту на фінансаванне праграмы «Бытавая электроніка», не павінна перавышаць 50 працэнт ад агульнага аб'ёму затрат на яе рэалізацыю. Аб'ёмы і крыніцы фінансавання павінна ўдакладніць экспертыза, арганізаваная Фондам прэзідэнцкіх праграм.

ГОРАД БАГАТАЙ ГІСТОРЫІ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

ны князямі Сапегамі ў палац. Князь М. Агінскі на яго месцы загадаў у 1768 годзе пабудаваць цэлы архітэктурны комплекс.

Бернардзінскі касцёл святой Тройцы ўзведзены ў першай палове XVI стагоддзя, а бернардзінскі касцёл Бызгрэшнага зацацця св. Марыі — у другой палове XVII стагоддзя. Абодва — у стылі барока.

У Слоніме нямала пабудоў пазнейшага часу, якія захаваліся, у тым ліку гандлёвыя рады, будынак музея, жылыя дамы. У пасляваенныя гады выраслі сучасныя мікрараёны. Горад стаў трэцім па велічыні і развіццю прамысловасці ў Гродзенскай вобласці — пасля абласнога цэнтра і Ліды. Асноўныя галіны прамысловасці: лёгкае, харчовае, дрэваапрацоўчае, металаапрацоўчае. Найбольшыя прадпрыемствы: папяровакардонны камбінат, камвольна-прадзільная фабрыка, завод сухога абястпушчанага малака, мясакамбінат, мэблевая фабрыка і іншыя.

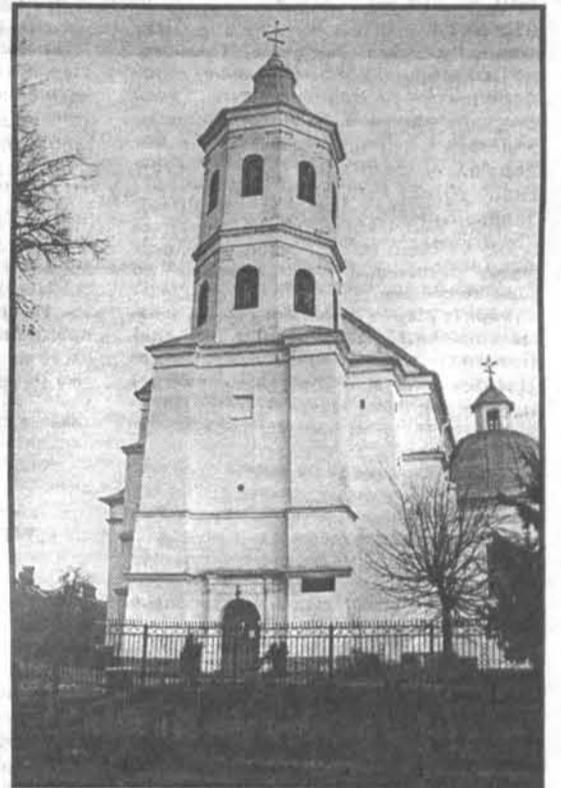
У Слоніме здаўна развілася грамадска-палітычная думка, культура. У шэрагу пачыненняў горад быў першым у Беларусі.

Капэла Агінскага існавала з 1765 да 1793 года. Ініцыятар яе стварэння — гетман Міхал Казімір Агінскі. У капэле налічвалася больш за пяцьдзсят інструменталістаў і вакалістаў — некалькі замежных, астатнія мясцовыя. Аркестр абслугоўваў патрэбы рэзідэнцыі князя, выступаў з канцэртамі ў беларускіх гарадах. Затым замежныя музыканты перайшлі ў Нясвіжскую капэлу. Слонімскае заняла.

Прыкладна ў той жа час дзейнічаў Слоніміскі прыватны тэатр, створаны тым жа Агінскім. У яго складзе былі італьянскія і польскія спевакі, драматычныя акцёры, прыгонны хор і балет. Рэпертуар — балеты, оперы італьянскіх кампазітараў, оперы самога Агінскага, трагедыі Вальтэра. Працавалі два філіялы тэатра — у Седльцах каля Варшавы і ў Целяханах (цяпер Івацэвіцкі раён).

У Беларускай энцыклапедыі сказана: «Своеасаблівае архітэктурнае вызначэнне будынак Слонімскага тэатра, які меў вялікую сцэну, прыстасаваную для выхаду вялікай колькасці людзей, для тэатралізаваных баталій коннікаў і водных феерый (частка сцэны заталпалася вадой з канала, і па ёй плавалі лодкі)».

Міхал Казімір Агінскі належаў да старадаўняга магнатскага роду. Яго прадстаўнікі ў XVII—XIX стагоддзях адыгралі вялікую ролю ў дзяржаўным, грамадскім, палітычным, культурным жыцці Беларусі, Літвы, Польшчы. М. К. Агінскі быў, мабыць, найбольш яркай фігурай. Ён адзін з кандыдатаў Кацярыны II у польскія каралі, ваявода віленскі, гетман вялікі літоўскі. Пасля эміграцыі пасяліўся ў Слоніме. Стварыў не толькі капэлу і тэатр, але і друкарню. Пабудаваў некалькі

прадпрыемстваў. На яго сродкі пракладваўся Агінскі канал.

Адным з самых вядомых дзеячаў Вялікага Княства Літоўскага стаў Леў Сапега, які больш за трыццаць гадоў быў вялікім канцлерам — другой асобай пасля караля. Займаў ён і пасаду старосты Слоніма. Гэтаму чалавеку належыць шмат выдатных спраў. Але найважнейшая — стварэнне пад яго кіраўніцтвам Статута Вялікага Княства Літоўскага, прынятага ў 1588 годзе. У ім былі сабраны ўсе законы дзяржавы, па іх беларусы жылі некалькі стагоддзяў. Гэта быў лепшы ў Еўропе звод законаў для таго часу. На яго раўняліся, складалі свае законы і канстытуцыі, у іншых краінах.

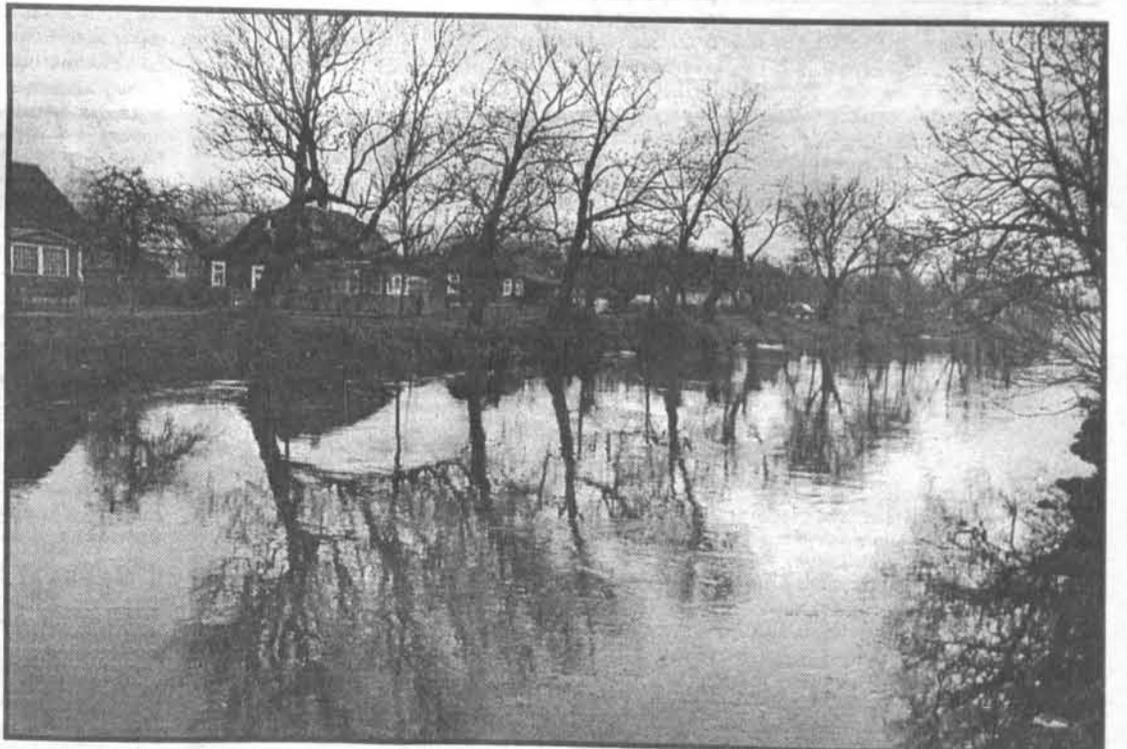
Пра гісторыю Слоніма, такую багатую, сабраны шмат матэрыялаў у краязнаўчым музеі. Заснаваны ён у 1929 годзе І. Стаброўскім, які ў аснову экспазіцыі паклаў свае археалагічныя і этнаграфічныя калекцыі. Сярод экспанатаў — прылады працы эпохі неаліту, матэрыялы археалагічных раскопак Слонімскага замчышча. Разнастайны адзел прыроды.

Сёння жыхары горада працягваюць слаўныя традыцыі сваіх папярэднікаў. Хаця цяпер нялёгка час для развіцця эканомікі і культуры, жыццё не спыняецца. Ствараюцца прыватныя прадпрыемствы, друкуюцца газета, кнігі, дзейнічаюць драматычны тэатр, шматлікія гурткі мастацкай самадзейнасці...

Мікалай ДЗЕЛЯНКОўСКІ.

НА ЗДЫМКАХ: адна са старых вуліц Слоніма; Свята-Троіцкая царква, пабудова XVI стагоддзя; канал Агінскага.

Фота Віктара СТАВЕРА.

НАМ ПІШУЦЬ

ЗАПРАШАЕМ
ДА СУПРАЦОЎНІЦТВА

Я не ганю землі чужыя,
Хай іх сонца не абліне.
Толькі б дзе за морам ні жыў я,
Беларусь мая снілася мне.

Напэўна, не толькі сны аб радзіме паклікалі беларусаў Нарвы аб'яднацца.

3 сакавіка 1997 года. АДДЗЕЛ мастацтва гарадской бібліятэкі. Тут упершыню сабраліся беларусы — людзі розных узростаў, поглядаў і інтарэсаў. Прышлі, каб пазнаёміцца, успомніць карані і вытокі свае, мілыя сэрцу родныя куты. І вось ужо ў пагранічным эстонскім горадзе, прыгожай і дзіўнай Нарве, гучыць беларуская мова, прысутныя разглядаюць выставу твораў Марыі Ларэкс (вышыўкі) і Ганны Салаўевай (вязанне і ткацтва), гартуюць кнігі, чытаюць газеты на роднай мове. Аб сваім жыцці, родных мясцінах гучаць расповяды, якія выклікаюць то смех, то слёзы.

Ігнат Трусаў — паважаны ў горадзе чалавек, былы дырэктар школы, прыгадаў радкі з паэмы "Тарас на Парнасе". Сцяпан Дзмітрук выдатна чытаў вершы. Раптоўна загучала песня — адна, другая. "Пакуль гучыць беларуская песня — жыве беларускі народ!"

Душэўная атмасфера яднала суайчынікаў. Разыходзіцца не хацелася. Усе выказвалі адно меркаванне: "Даўно трэба было гуртавацца. Будзем жыць разам."

Так узнікла (12-е па ліку) у горадзе Нарве беларускае нацыянальнае культурнае аб'яднанне "Спадчына". 18 ліпеня яно ўжо было зарэгістравана.

За гэты час беларусы Нарвы пазнаёміліся з Уладзімірам Дзехцеруком на яго творчай сустрэчы, набылі кнігу вершаў "Сярод белых эстонскіх начэй", якая выйшла ў свет у 1996 годзе ў выдавецтве "Ээсі раамат".

3 нагоды Велікоднага тыдня 3 траўня "Спадчына" ладзіла вечарыну, на якой гасцямі былі В. Раманоўскі — консул Рэспублікі Беларусь, прэзідэнт "Бацькаўшчыны" Ніна Савінава, творчая суполка БЭЗ на чале з Маргарытай Астравумавай, старшыня беларускага таварыства ў Таліне А. Лапышаў, старшыня нацыянальных згуртаванняў яўрэяў, палякаў, немцаў, шведаў з Нарвы.

Такім чынам, беларусы Нарвы пазнаёміліся са сваімі суайчынікамі. Завязалася сяброўства. Сувязь і падтрымка паміж суполкамі дапамагаюць беларускай дыяспары ў Эстоніі заявіць аб сабе, захоўваюць беларускасць.

У траўні месяцы жанчыны нашай "Спадчыны" згуртаваліся ў падрыхтоўцы да Дзён горада, што праходзілі 6, 7, 8 чэрвеня. Самаадданае майстрыха Вольга Дзёмка за 2 ночы пашыла спадніцы, а кожная з жанчын вышыла сабе кашулю. У падрыхтаваных сваімі рукамі народных строях выйшлі на творчую пляцоўку, упрыгожаную ручнічкімі, абрусамі, іншымі цудоўнымі рэчамі беларускага побыту.

Гледачы прынялі ўдзел у беларускіх гульнях, арганізаваных Тамарай Абрамавай, Нінай і Мікалаем Аніскевічамі. А духмяны пах любімай стравы беларусаў, драпікаў, якія гатавала Таццяна Караткевіч разам са сваімі дачушкамі Светай, Любавай і сынам Сярожкам, прыцягнуў усіх да

нашай творчай пляцоўкі. За вушы не адцягнуць было, пыталіся, як гатаваць такую смачную страву.

Даспадобы прыйшлося і выступленне, і частаванне беларусаў.

У верасні М. Астравумава арганізавала выставу твораў аб'яднання МЭЯ — мастакі з Гомеля прадставілі свае творы спачатку ў Іыхві, потым у Нарве. "Спадчына" дапамагла ладзіць прэзентацыю выставы.

11 кастрычніка адбылася значная падзея. Жыхары горада атрымалі падарунак — спатканне з "Сябрамі". Перад выступленнем "Сяброў" гучалі песні ў выкананні БЭЗу. На выставе жыхары і госці Нарвы пабачылі фотаздымкі аб жыцці нашай "Спадчыны", цікавыя гістарычныя матэрыялы, пазнаёміліся з мастацкімі творамі беларускіх дзяцей: керамікай Марыны Жураўлевай, мастацкімі творамі Марыі Цыганок.

Ля стала з вырабамі майстра Аляксандра Грэся (члена Саюза мастакоў Рэспублікі Беларусь) многалюдны натоўп. Тут на вачах прысутных нараджаліся цудоўныя рэчы з саломкі, якія адразу можна было набыць. Зноў не абышлося без частавання стравамі беларускай кухні.

Свята ўдалося.

Вось далёка не поўны пералік тых спраў, што былі арганізаваны сіламі "Спадчыны" з дапамогай беларусаў Эстоніі і беларусаў з Айчыны.

Мы выказваем падзяку ўсім, хто быў разам з намі ў час станаўлення: І. Бондару і М. Раманоўскаму, Н. Савінавай і М. Астравумавай, А. Лапышаў і М. Дзехцеруку.

Мы выказваем падзяку Міністэрству адукацыі Рэспублікі Беларусь і асабіста Г. Пяцігору за дасланні падручнікі і вучэбныя дапаможнікі, Камітэту па справах рэлігій і нацыянальнасцей, таварыству дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, таварыству "Радзіма".

Асаблівыя словы ўдзячнасці за матэрыяльную падтрымку Прыбалтыйскай ГРЭС, аўтабазе, М. Бурдакову, Р. і У. Канстанцінавым, В. Жураўлеву, С. Хаміцкаму, дырэктару гарадскога музея Э. Эфяндзіеву, віцэ-мэру Г. Мальдон, старшыні гарадскога сабрання А. Палю.

Паўсядзённае жыццё працягваецца. "Спадчына" стала членам "Круглага стала" нацыянальных меншасцяў Іда — Вірумаа, які зараз узначальвае М. Астравумава, старшыня БЭЗу. У Нарве створаны каардынацыйны савет нацыянальных меншасцяў, куды на сённяшні дзень уваходзіць 12 нацыянальных аб'яднанняў. Гэта цікавая з'ява: людзі розных нацыянальнасцяў, так званыя меншасці, на ўзроўні горада, рэгіёна вядуць полілог культуру, знаходзяць кропкі дачынення, каб захаваць свае вытокі, спадчыну, сваю нацыянальную прысутнасць у Эстоніі.

Мы запрашаем да супрацоўніцтва, да сябе ў госці ў адзін з найпрыгажэйшых гарадоў Эстоніі — Нарву.

Таццяна КАРАТКЕВІЧ-ЦЫГАНОК,
старшыня БЭКАЗ "Спадчына".
Эстонія.

КАЛЯДНЫЯ ПАДАРУНКІ
З БЕЛАРУСІ

Супрацоўнік Дзяржкамітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь спадарыня Любоў Баляўнева ў час праслаўных Калядаў наведвала Даўгаўпілс і прывезла тутэйшым беларусам, сябрам таварыства "Уздрым", цудоўныя падарункі. Гэта тэлевізар "Арыён" з відэамагнітафонам і касетами з запісамі народных свят, знакамітых мясцін Беларусі, а таксама 19 но-

венькіх нацыянальных касцюмаў для ансамбля "Купалінка" і дзіцячых нацыянальных касцюмаў для дзяцей беларускай нядзельнай школы. Прымаючы падарункі ў Генеральным консульстве Рэспублікі Беларусь у Даўгаўпілсе, кіраўнікі "Уздрым" выказалі словы ўдзячнасці за тое, што Беларусь памятае сваіх суайчынікаў — беларусаў блізкага замежжа.

ПРЫЁМ ПЕРАД АД'ЕЗДАМ

Генеральны консул Рэспублікі Беларусь у горадзе Даўгаўпілсе Анатоль Жапкоўскі даў прыём у сувязі з адбыццём на другое месца працы. На прыёме, які сам гаспадар назваў вечарам дружбы, былі прадстаўнікі палітычных і дзелавых колаў Даўгаўпілса, Краславы і Рыгі, МЗС Латвіі, пасольства Беларусі ў Латвіі, Дзяржкамітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь, консульстваў Даўгаўпілса і Віцебска, нацыянальных таварыстваў Даўгаўпілса і

сродкаў масавай інфармацыі. Яны сказалі нямала добрых слоў у адрас спадара Жапкоўскага. Старшыня "Уздрым" таксама меў слова і выказаў падзяку спадару Жапкоўскаму за супрацоўніцтва, за падтрымку і дапамогу беларусам латгалскага краю, сябрам таварыства "Уздрым" і пажадаў поспехаў на новым месцы працы, добрага здароўя і дабрабыту яму і яго блізім.

Станіслаў ВАЛОДЗЬКА.
Латвія.

ЛЕТАСЬ я наведваў вёску Аборак, што на Маладзечаншчыне, і зазірнуў на мясцовыя могілкі. І раптам спыніўся перад высечаным з граніту помнікам, які сваім дыхтоўным выглядам вылучаўся сярод магільных крыжоў і прычэпаў да сябе ўвагу. Нахіліўся і ўбачыў на ім на польскай мове надпіс: "Контр-адмірал Ян Канаржэўскі, нарадзіўся ў 1830 г., 31 мая, памёр у 1887 г., 18 студзеня".

Побач з бацькавай магілай — магілы яго сыноў: марскіх афіцэраў, лейтэнантаў Івана і Аляксандра. Тут жа, побач, спачывае вечным сном і іх маці Багуміла Канаржэўская, якая надоўга перажыла і мужа, і сваіх сыноў (1840—1918).

Быў яшчэ адзін Канаржэўскі контр-адмірал: старэйшы на год за Яна, яго брат Станіслаў Адамавіч.

Чаму і па якой прычыне далёка ад марскога прастору знайшлі сабе апошнія прыстанішча на Маладзечанскай зямлі

3 РОДУ КАНАРЖЭЎСКІХ

БРАТЫ-АДМІРАЛЫ
З ВЁСКІ АБОРАК

маракі? Бо тут была іх радзіма, тут нарадзіліся, адсюль пралёг іх шлях у марскія падарожжы, бітвы, у суровую марскую службу. Няйначай, яны марылі вярнуцца на родную зямлю. І назаўсёды ў ёй застацца. Гэта быў апошні прычал Канаржэўскіх.

Я паспрабаваў што-небудзь даведацца пра іх лёс у мясцовых жыхароў, але тыя самі нічога не ведалі пра славы род Канаржэўскіх.

Дапамог выпадак. Сустрэў у Маладзечне вядомага краязнаўца В. Ляшковіча і пацікавіўся ў яго пра дынастыю маракоў, што пахаваны ў Аборак.

Ён мне і даў шырокія звесткі, узятыя з архіўных матэрыялаў і касцельных запісаў, пра нашых землякоў, славытых Канаржэўскіх.

***

Адкуль і кім быў бацька Канаржэўскіх? Як яны трапілі на флот? Архіўныя і касцельныя запісы пацвярджаюць: з парафіі аборкаўскага касцёла Віленскага павета Віленскай губерні. Бацька адміралаў — дваранін Адам Міхайлавіч Канаржэўскі, калежскі рэгістратар, суддзя Віленскай акругі, які меў маёнтак у Аборку, у 1843 годзе звярнуўся з прахненнем залічыць яго сыноў, Івана і Станіслава, на вучобу ў Ваенна-марскі корпус у Пецярбургу. Іх прынялі.

Хлопчыкі вучыліся старанна, упарта спасцігалі нялёгка марскія навукі і флоцкую службу.

Іван Канаржэўскі амаль усе 38 гадоў сваёй службы аддаў Балтыйскаму мору. У 1854—1855 гадах удзельнічаў у абароне Кранштата ад англа-французскай эскадры, вызначыўся ў баях і быў узнагароджаны медалём. У 1858—1862 гадах служыў на фрэгаце "Грамабой".

Станіслаў Канаржэўскі пасля таго, як быў 9 жніўня 1850 узведзены ў мічмана, трапіў у 29-ты флоцкі экіпаж Чарнаморскага флоту. Спярша служыў на фрэгаце "Крым". У 1853 годзе за храбрасць, праўленую ў час Сінопскай бітвы, калі была ўшчэнт разбіта турэцкая эскадра Асман-пашы, мічман С. Канаржэўскі атрымаў званне лейтэнанта і быў узнагароджаны гадавым акладам. А эскадрай Чарнаморскага флоту, як вядома, камандаваў тады славыты контр-адмірал П. Нахімаў. Асабліваю мужнасць і ваеннае майстэрства Станіслаў Канаржэўскі праявіў у час абароны Севастопаля ў 1854—1855 гадах. На беразе, абараняючы чацвёрты бастыён і Язонскі рэдут, быў двойчы паранены і кантужаны. Пра гераізм нашага земляка сведчаць яго высокія баявыя ўзнагароды: ордэны Святой Ганны 3-й ступені, Святога Уладзіміра 4-й ступені, Святога Станіслава 2-й ступені з мячамі, Каўказскі Крыж (апошні — за ваенныя дзеянні на Каўказе), а таксама два сярэбраныя медалі — за абарону Севастопаля і ў памяць вайны 1853—1856 гадоў.

Калі Станіслаў вылучыўся, ён зноў вярнуўся на флот. Плаваў на розных баявых караблях, камандаваў карабельнымі падраздзяленнямі на Чорным і Балтыйскім морах, Ціхім акіяне. У 1864—1866 гадах прымаў удзел у кругасветным плаванні на карвеце "Грыдзень". Затым дзевяць га-

доў камандаваў бранясным фрэгатам "Адмірал Спірыдаў" на Балтыцы, а ў 1883 годзе быў прызначаны камандзірам 4-га флоцкага экіпажа. У 1887 годзе ён быў узведзены ў контр-адмірала са звальненнем са службы з мундзірам і пенсіяй. У той год, дарэчы, памёр яго брат, контр-адмірал Іван Канаржэўскі, які да выхаду на пенсію ў 1881 годзе служыў на Балтыцы... Ён і пахаваны ў вёсцы Аборак. Спіць вечным сном у роднай зямлі разам з сынамі.

Як жа склаўся іх лёс? Абодва яны, Іван і Аляксандр, змалку пайшлі па бацькавай дарозе. Выхоўваліся ў Марскім кадэцкім корпусе.

Іван, які нарадзіўся 12 лістапада 1866 года, закончыў вучобу ў 1886-м, атрымаў званне мічмана і пачаў марскую службу. Праз два гады ён трапіў у Галоўнае геаграфічнае ўпраўленне, а потым — на фрэгат "Памяць Азова", пазней на карабель "Адзінарго". А неўзабаве ат-

рымаў новае назначэнне — камандзірам 7-й роты на кліпер "Крэйсер".

Гэта было ў канцы XIX стагоддзя. У той час хутка распаўсюджваліся камуністычныя ідэі. Яны захапілі і маладога марскога афіцэра, які, відаць, карыстаўся павагай і аўтарытэтам сярод матросаў. За смелыя і адкрытыя выказванні сваіх поглядаў у маі 1892 года яго вызвалілі ад пасады камандзіра роты, а потым звольнілі са службы.

Але ён не пакінуў мора. Пераехаў у Адэсу і паступіў у Добраахвотны флот. У 1893-м стаў лейтэнантам. Архіўныя звесткі пра яго абрываюцца на 1894 годзе, калі ён яшчэ служыў на флоце.

І вось знойдзены запіс у кнізе рэгістрацыі грамадзянскіх актаў аборкаўскага касцёла. Там паведамляецца, што 22 студзеня 1901 года ў горадзе Адэсе памёр ад запалення лёгкіх лейтэнант, дваранін Аборкаўскай парафіі Іван Іванавіч Канаржэўскі. Цела яго 29 студзеня пахавана на аборкаўскіх могілках. Яму было тады толькі 35 гадоў.

Малодшы сын Аляксандр Іванавіч нарадзіўся 6 кастрычніка 1867 года. Пасля заканчэння Марскога корпуса ў 1886 годзе пачаў службу мічманам у флоцкім экіпажы. У 1890 годзе ўдзельнічаў у замежным плаванні на фрэгаце "Мінін". Потым вучыўся на курсе пры Марской вучэбна-страпковай камандзе, а ў 1894 годзе ў званні лейтэнанта трапіў на браняносец "Гангут". У 1896—1897 гадах быў выкладчыкам і выхавацелем Марскога тэхнічнага вучылішча ў Кранштаце.

Пазней зноў быў у плаванні на браняносецы "Адмірал Ушакоў" і на крэйсеры "Герцаг Эдэнбургскі". У 1900 годзе Аляксандр Іванавіч захварэў і пасля цяжкай хваробы памёр.

І, як бацька і брат, пахаваны на аборкаўскіх могілках, куды ён быў прывезены з Кранштата.

Вось і ўсе, што мне ўдалося даведацца пра славытую і знакамітую дынастыю маракоў Канаржэўскіх, нашых землякоў з Маладзечаншчыны.

Мікола КАПЫЛОВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: фотакопія партрэта контр-адмірала Станіслава КАНАРЖЭЎСКАГА з альбома П. Роберга "Севастопальцы" — СПб, 1903, стар. 32.

НАТАТКІ КРАЯЗНАЎЦЫ

Сенакосы, лугі, частка з якіх ужо закінута, — Гачкі 1-я, Гачкі 2-я, Урзэчка, Зарака (так, ніколі не казалі: паехалі за раку. Затое — касілі на Зарацы), Лучкі... Лясныя масівы — Бойня, Барчак 1-шы, Барчак 2-гі, Старынка, Блужчына. А яшчэ ж было мо з добры дзесятка масткоў, так называлі раскіданыя ў полі пералескі. Што яшчэ з мікратапонімаў помніца, трымаецца ў памяці слабадан?.. Мо з часам адказ на гэтае пытанне будзе шмат паўнейшым. Пакуль жа — маўчанне памяці.

Пра людзей... І вось толькі некаторыя прозвішчы, што здаўна бытуюць у слабадскіх прасторах, — Ількевічы, Максімовічы, Свірыдавы, Карлюкевічы, Сугакі, Паскробкі, Манюкі, Корані, Мазанікі, Шынкарыкі, Дубовікі... І таксама за кожным — тайна, гісторыя паходжання. Як, прыкладам, Бірукоў. Ад слова бірук, якое ў цюркскай мове азначае адзінока воўк ці шапка з ваўчынага футра, па-руску — звер, проста воўк, па-беларуску яшчэ і чалавек, якога падазраюць у крадзяжы. Такое тлумачэнне да прозвішча, якое і слабадскім даччыца, дае вядомы літаратуразнаўца, пісьменнік Уладзімір Юрэвіч, які і да мовы чужыя і ўважлівы. Гулякевіч... ад слова гуляць. Блізкія прозвішчы — Гуль, Гулько, Гуліч, Гулевіч...

Дробаў — ад драбочка, ад слова, якое азначае маленькую часцінку, крупіначку чаго-небудзь. У падобных прозвішчах ці не самае дакладнае выяўленне характэрнай рысы беларуса — быць беражлівым, ашчадным да ўсяго, што здабыта сваімі рукамі. Дубовік — многія звязваюць гэтае прозвішча з тымі, што ўтвораны ад назвы дрэва дуб. Але ў гэтым разе трэба лічыць за аснову іншае, украінскае і рускае значэнне слова дуб і дубовік. Плытагонны сваю лодку, якая суправаджае рух плытоў, называюць дуб, дубоўка, адсюль і дубовік, як гаспадар гэтай пасудзіны, або стэрнавы, гаспадар лодкі. Сугака... У старыя часы вясковыя людзі хадзілі ў лапцях, а значыць, былі вымушаны іх плесці, а потым, калі падносяцца, падплятаць, рамантаваць. Для гэтага існавала спецыяльная прылада — касцяное ці драўлянае, а пазней і металічнае крывое шыла, якое называлася сугакам. Чалавека, які ўмеў увішна падплятаць лапці, так і назвалі — Сугака.

Працяг.
Пачатак у № 4.

...Шчэрба. Па паходжанню нямецкае, бо ўтворана ад нямецкага слова шэрбе, што значыць драпінка, шчарбіна, трэшчына, расколіна, зазубіна. Толькі па-руску яно вымаўляецца шэрба, шчербіна, а па-беларуску шчэрба, шчарбіна. Шчарбатым называюць чалавека, у якога няма аднаго ці некалькіх зубоў

першым эшалонам. І там засталіся. Многія прынамсі засталіся.

Пасля вайны ў Зацітавай Слабады такі ж лёс, як ва ўсяе Беларусь астатняй. Такі ж цяжкі... Усяго паспыталі жыхары Слабады за Цітаўкай. Частая змена калгасных старшын. Коксагізаўская эпоха. Смерць Сталіна. З тае, пасляваеннай, пары і такі

неў у вусці ракі Цітаўка (упадае ў Свіслач на самай ускраіне мястэчка), добра паваяваць з плоткаю ніжэй і вышэй пухавіцкага моста.

Праўда, варта адзначыць, што рака Свіслач наколькі багатая рыбаю ў гэтых мясцінах, настолькі і капрызная ў сваіх паводзінах. Рэдка тут які-небудзь тыдзень ва-

абкружана не меней сядзібнымі вёскамі і вёскамі ў сэнсе гістарычнасці, эпіцэнтрычнасці. Толькі некаторыя з гэтых вёсак — Падбярэжжа, Балачанка, Маркаўшчызна, Грабаўе, Бераянка. Усе — з слабадскага калгаса імя Чапаева.

Балачанка... Пухавіцкая Балачанка. Чаму ўдакладненне — маўляў, пухавіцкая? Бо ёсць ж яшчэ на Пухаўшчыне і ў Чырвонакастрычніцкім сельсавеце Балачанка. На той самай рацэ Балачанка. Праўда, была. Спалілі фашысты ў Вялікую Айчынную. Вёска не адноўлена. А пухавіцкая Балачанка, суседзіца Зацітавай Слабады, на доўгі час, на доўгія гады была блізкай і роднай Якубу Коласу. Тут, у Балачанцы, вялікі пазт летаваў, пра вёску — у вершы "Вусянкі грудок". Вядомы коласазнаўца Мікола Жыгоці ў кнізе "Побач з Коласам" сведчыць наступнае пра Балачанку ў дачыненні да Коласа: "Пасля вайны Якуб Колас спыніўся на лета ў вёсцы Балачанцы, што знаходзіцца на берэзе рэчкі Балачанкі за 4 км ад Пухавічаў, у Канстанціна Сцяпанавіча Дзяткі, старшыні мясцовага калгаса. Звыш дзесяці гадоў звязвала іх моцная дружба. Яны клапаціліся пра аднаўленне разбуранай гаспадаркі. Іншы раз на родны пазт прызджаў сюды з Петрусём Броўкам і Міхасём Лыньковым. Міхася Ціханавіч зрабіў тады шмат фотаздымкаў гэтых мясцін. Іх ён пры жыцці перадаў у музей пазта, дзе яны і захоўваюцца ў фондах".

У Балачанцы, у хаце Канстанціна Дзяткі, Колас пісаў 3-ю кнігу трылогіі "На ростанях". Пра суседнюю да Зацітавай Слабады вёсачку вось што пісаў Колас у лісце да Міхася Лынькова: "Эх, Балачанка! Вось дзе курорт і адпачынак, няхай будзе благаслаўлена вусцянка — Балачанская зямля і хвайнякі!" А ў "Кнізе Ташкенцага быцця" (копасаўскі дзёнік часоў вайны) пазт шчымым задамаўся: "Ці ступлю на тую дарогу, што прывядзе да родных кутчоўкаў, на Свіслач, у Вусце, Бераянку і Балачанку?" А назва, якая простая і якая агульнабеларуская, красамоўная назва. Балачанка — сяброўка-папеліца Белага Балота і Вялікага Балота, Сасновага Балота і Цёмнага Балота, Бельных Балот і Балотнікаў, Балотні і Балатоўкі, Балотчыкі і Балотаў, Балочы... Вядома ж, усё з-за Балот, з-за іх неабсяжнай, на ўсю Беларусь, прасторы.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

ЗА ЦІТАЎКАЮ — СЛАБАДА

спераду. Адсюль і мянушкі Шчэрба, Шчарбаты, якія сталі прозвішчамі.

Збіраючы ў Зацітавай Слабадзе ўсемагчымыя анамалічныя адмеціны, не магу не перадаць хаця б некаторыя мянушкі — дзядзька Вура, Бажочак, Багіня, Бажаняты, Царыца, Гершун... ёсць сярод мянушак часам і крыўдныя. Але ж прырода іх такая ўстойлівая, што мянушкі перадаюцца з аднаго пакалення ў другое.

Асабліва старонка — гісторыя Зацітавай Слабады ў Вялікую Айчынную. У асноўным у ваколіцах вёскі дзейнічалі партызанскія брыгады "Полымя", камандзіру якой Я. Філіпскіх было напрыканцы вайны прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. Адзін час у пачатковай школе ў вайну размяшчалася падраздзяленне паліцаяў. Партызаны правялі аперацыю і спалілі школу разам з паліцаямі. Хто з слабадчукоў праявіў сябе ў вайну? Інавалідам, але з двума ордэнамі Чырвонай Зоркі вярнуўся з фронту Міхаіл Ількевіч. Два ордэны Славы заслужыў Пятро Штыцька. Два ордэны Чырвонай Зоркі атрымаў на фронце Фёдар Трус. Па-геройску загінуў, падаваўшы сябе гранатай, партызан Іван Трус. Доўгі час піянерская дружина Пухавіцкай сярэдняй школы (што ў суседнім мястэчку Пухавічы), пакуль яны, піянерскія, дружны былі, насіла, між іншым, імя героя-партызана. А многія вясковыя, нацярапейшыся ў акупацыі, зброю ў рукі ўсё ж узялі толькі пасля вызвалення Беларусі, улетку 1944 года. І паклалі свае галовы ў асноўным ва Усходняй Прусіі. Ненавучаныя, неабстрэленыя, яны ўсё ж пайшлі

вось фальклор: "Як прыйшоў Мелянюк, дык наеліся блінкоў". Пачуў гэта ад бабулі сваёй — Таццяны Сямёнаўны Карлюкевіч, гады жыцця — 1909—1995. Доўгі час старшыней калгаса імя Чапаева працаваў Апанас Лопан, франтавік-ардэнаносец. І за мірную працу атрымаў высокую савецкую ўзнагароду — ордэны Кастрычніцкай рэвалюцыі, Працоўнага Чырвонага Сцяга. Дарэчы, пра ўзнагароды я згадваю наўмысна. Усё ж ордэны і медалі — адзнака людской працы, выключнасці, руплівасці чалавечай у полі, на лузе, на ферме. Таму проста нельга, лічу, хаця б не згадаць імяны ардэнаносцаў. Ордэн Леніна атрымаў трактарыст Валянцін Гулякевіч. Ордэн "Знак Пашаны" — трактарыст Яўген Мазанік. Ордэн Працоўнай Славы III ступені — свінарка Зінаіда Крывашэва. Такія вось людзі ў невялікай Зацітавай Слабадзе.

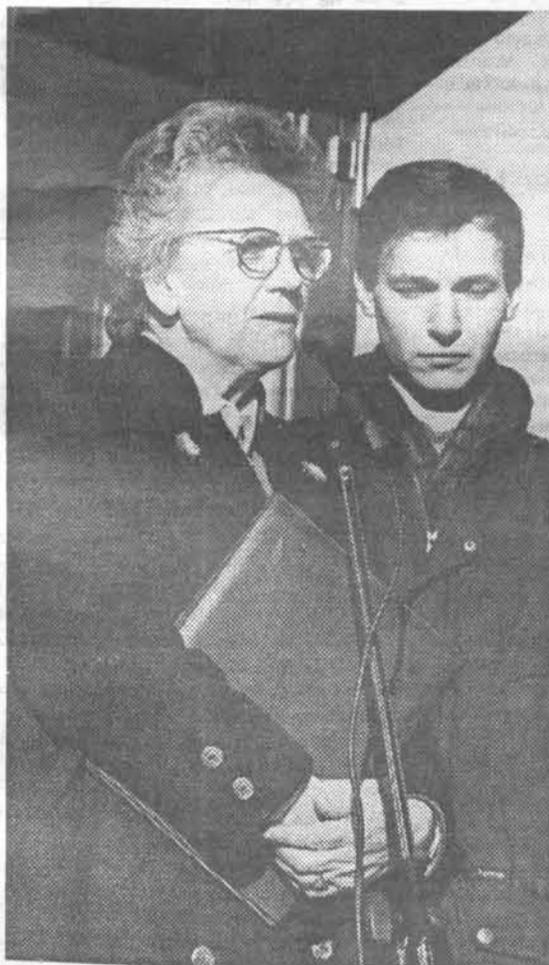
Тое, што Слабада за Цітаўкаю — справа вядомая і зразумелая. Але ж фактычна амаль уся вёска шнурочкам уецца паўз правы бераг Свіслачы. Таму хоць колькі слоў — пра Свіслач. Пра тую Свіслач, што гэтак падрабязна выпісана ў аповесці Кастуся Кірзенкі "Вандроўнае шчасце" (жанр пісьменнік удакладніў — рыбацкая паэма). Пра Свіслач у межах Зацітавай Слабады чытаем у Кастуся Кірзенкі: "Паміж Балачанкай і Пухавічамі характар Свіслачы зусім не мяняецца — усюды сустракаюцца мясціны, дзе можна палавіць плотку, прынадзіць галаўню або яза, паспрабаваць вытрымку на лясца, пасцебаць блешняй. Мне ўдавалася часам злавіць некалькі шчупакоў насупраць вёскі Слабада, што стаіць зусім побач з Пухавічамі, паддурць добрых аку-

да стаіць у адным узроўні. Сёння закідаеш вуды ў затоцы, дзе аж па самымя макукі затоплена куга, а назаўтра прыходзіш — і бачыш тут пясчана-заіленую мелізу, вада рэзка спала. Або — наадварот — вады нечакана і адразу прыбудзе столькі, што і прыбрэжны альшэўнік стаіць у ёй па калені... Не падступіцца да жаданых мясцін..."

Быў час, калі рэдка на чым падворку меўся калодзеж. Ваду цягалі на каромыслах з ракі. Нават чай гатавалі з свіслацкай вады, што ўжо казаць пра мыццё бялізны ды ваду для лазні. Зараз — іншая справа... І купацца боязна, і ад рыбы, здаецца, нечым непрыемным патыхае. Хаця ловаць па-ранейшаму актыўна. І "тэлевізарамі", і "паўкамі", і вудамі. Ловаць і сеткамі — брэднямі, крыгамі, таптахамі. Свіслач усё ж застаецца Свіслаччу.

Знаходзячыся ў выгадным па сваёй інфраструктуры становішчы, Зацітава Слабада двойчы прывабіла ў свой час кіношнікаў. Масквічы здымалі ў вёсцы мастацкі фільм "Строгая жанчына". У Слабадзе і зараз памятаюць вядомага кінаакцёра Аляксандра Бялова. Спецыяльна для здымак кіно склалі наюткі зруб. Праўда, дарагая слабаданам кінастужка нядоўга вандравала па кінаэкранах Саюза: нечым не даспадобы прыйшла "Строгая жанчына" тагачасным ідэолагам ад кінамастацтва. Асобныя эпізоды "Беларусьфільмам" аднайменнай аповесці Івана Шамякіна — таксама з слабадскай рэчаіснасці.

Так атрымалася, што Зацітава Слабада, будучы вёскай сядзібнай у мясцовым калгасе,

Цэнтр рэабілітацыі анкалагічных хворых дзяцей адкрыўся пры рэспубліканскім дзіцячым санаторыі ў Астрашыцкім Гарадку. Тут створаны ўсе ўмовы для аздаравлення дзяцей. Разам з імі будуць пражываць у час лячэння іх бацькі.

У стварэнні цэнтра ўдзел прымалі дабрачынныя арганізацыі Германіі, якія сабралі на будаўніцтва больш за дзве тысячы марак. На адкрыцці яго прысутнічалі прадстаўнікі Міністэрства аховы здароўя Рэспублікі Беларусь і госці з Германіі.

НА ЗДЫМКАХ: выступае старшыня германскага дабрачыннага таварыства "Сонца — дзецям Чарнобыля" Карла АУРЫХ; прыехалі першыя пацыенты; новы рэабілітацыйны цэнтр у Астрашыцкім Гарадку.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ.

ЖЫЦЦЁ І МУЗЫКА

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

трапяткое ўзвышанае стаўленне да той зямлі, дзе ён нарадзіўся, да ўсяго, што яму дарагое і блізкае. А калі Бог даў табе талент, то свае пачуцці трэба выказаць з высокім прафесіяналізмам і годнасцю.

— **На тэксты якіх пазтаў напісаны гэтыя песні?**

— Мае аўтары Уладзімір Карызна, Уладзімір Някляеў, Леанід Пранчак, Міхаіл Ясень, з маладзейшых — Леанід Дранько-Майсюк, Аляксандр Бадак.

— **Давайце зноў вернемся да работ з'езда. Мне прыемна было пачуць, што ў вас ад гэтай падзеі засталася святочнае ўражанне. І ўсё ж, думаю, без праблем таксама не абшлось.**

— Праблем усюды хапае. І ў Саюзе кампазітараў таксама. Асноўныя праблемы — матэрыяльны бок нашага жыцця. Думаю, такія праблемы мае сёння кожны творчы саюз. Складзеныя, яны часовыя, і мы гатовы ўсё перанесці дзеля таго, каб дачакацца часоў, калі стане лягчэй. Бадай, самая балючая праблема, дзе выдаць творы. Раней буйныя творы выдаваліся ў Маскве і Ленінградзе, пасля распаду СССР заказы нашы больш не выконваюцца. У Беларусі базы для выдання музычных твораў практычна няма: невялікая рэдакцыя, дзе два-тры чалавекі ўручную друкуюць ноткі.

Другая сур'ёзная праблема — адток выканаўцаў. Спевакі і музыканты едуць за мяжу, едуць часова па кантрактах ці ад'язджаюць на пастаяннае жыхарства. Гэта зноў жа звязана з матэрыяльным становішчам, таму што ў нас сёння першыя канцэртмайстры атрымліваюць такую мізэрную зарплату, што яе ледзь хапае на існаванне, таму аркестры не ўкамплектаваны амаль на 30 працэнтаў.

У Беларусі застаюцца музыканты, якія не ўяўляюць сябе ў іншай прафесіі. Мой лёс таксама непаздзельны з музыкай. Як бы добра дзе ў іншым краі ні было, Беларусь пакінуць я не магу.

— **А пра тых васьмярых кампазітараў, якія паехалі за мяжу, вы што-небудзь ведаеце? Як склаўся іх лёс?**

— Практычна, амаль ва ўсіх работа з музыкай не звязана. Адзін, займаецца бізнесам. Дзмітрый Еўтуховіч, вельмі таленавіты хлопец, у нас добра пачынаў сваю дзейнасць, цяпер музыкай не займаецца. І іншыя таксама. Асуджаць іх быццам бы і няёмка, але я лічу, што такія людзі не да канца былі адданыя сваёй справе.

— **Вось і Валя Пархоменка жыве дзесьці ў Злучаных Штатах.**

— З Валянцінай Пархоменка мы пачыналі працаваць і адчулі адзін аднаго ў творчай садружнасці. Яна выканала многа маіх песень. Голас у яе — пакуль што такі другі ў нас не нарадзіўся.

— **Там жа яе голас не запатрабаваны?**

— Так. І, думаю, душа яе баліць ад таго, што яна не можа выказацца, а голас не можа вырвацца з палону, абмежаваны дробнымі, у параўнанні з мастацтвам, запатрабаваннямі. Яна зрабіла недаравальную памылку, пакінуўшы Беларусь. Можна, яшчэ вернецца.

Разам з ёю і я ў многім страціў магчымасць раскрыць сваю творчасць. Многае было напісана для яе голасу, з разлікам на яе, на тое, што ёсць у нас такая выканаўца. Кожны кампазітар павінен мець артыста, здольнага данесці

яго творы да слухача. Так было і з Яраславам Еўдакімавічам, які паехаў у Расію, і яго там ужо даўно не чуваць. У свой час у яго выкананні шырока прагучалі мае песні "Памяць", "Перамога".

— **А што вы можаце сказаць пра фальклорныя калектывы, якім сёння кіруюць?**

— Гэта ансамбль "Бяседа". Калі Валянціна Пархоменка паехала, распаўся ансамбль "Жывіца", якім яна кіравала на радыё і тэлебачанні. Я ў той час працаваў таксама на тэлебачанні, палічыў, што знікненне такога выдатнага фальклорнага калектыву — трагедыя. У Беларусі фальклор тое, што варта найбольшага ўвагі, бо гэта сапраўднае мастацтва. Спачатку я займаўся з "Жывіцай", чакаючы, што Валянціна вернецца. Калі стала вядома, што яна засталася ў ЗША, у ансамблі было ўжо многа новых выканаўцаў. У калектыве прыйшлі Якаў Навуменка і Святлана Суседчык. З імі мы і стварылі на базе "Жывіцы" новы ансамбль — "Бяседу", якім я кірую. Для мяне гэта як другая прафесія, і я ўжо не аддзяляю сваёй індывідуальнай творчасці ад "Бяседы". Як кампазітару работа з ансамблем дае мне магчымасць пастаянна слухаць беларускую народную музыку, спасцігаць тонкасці фальклору, яго сапраўдную каштоўнасць. Для кампазітара-песенніка гэта надзвычайна важна. Я быццам сілкуюся фальклорам, каб потым яго багацце выкарыстаць у сваіх песнях.

— **А адкуль бяруцца ў ансамблі новыя фальклорныя песні?**

— Многа новых песень прынёс Якаў Навуменка. У яго вялікі песенны багаж, ён іх любіць, запісваў і запісвае ад вяскоўцаў жанчын. Святлана Суседчык прынесла шмат песень, запісаных ад сваёй маці. Усе гэтыя песні ні разу нідзе не гучалі. Мы і далей будзем шукаць новыя песні, браць іх у народа і вяртаць іх народу, толькі ўжо ў сваёй інтэрпрэтацыі, даючы ім новае жыццё.

— **А дзе выступае "Бяседа"?**

— Нас запрашаюць на прадпрыемствы, у вёскі, мы выступаем на вялікіх пляцоўках, у вялікіх канцэртах. Вяязджалі на фальклорныя фестывалы ў Швецыю, Германію, Карэю, Аўстрыю. Самае галоўнае, я лічу, што ў "Бяседу" прыйшлі людзі, якія любяць фальклор і шыраа адданыя справе, якую робяць.

— **Поспеваў "Бяседзе" ІІ на заканчэнне яшчэ пытанне, што тычыцца з'езда. Старшынёй Саюза кампазітараў зноў абраны Ігар Лучанок?**

— Так. Ён ужо абраны на трэці тэрмін, хаця па нашаму статусу адзін чалавек можа быць абраны толькі на два тэрміны. Гэтым разам палічылі магчымым унесці папраўку ў статут — не абмяжоўваць тэрмін, на які выбіраецца старшыня, а выбіраць яго на альтэрнатыўнай аснове. Члены Саюза кампазітараў вырашылі выбраць Ігара Лучанка. Ён многа робіць для саюза, у яго аўтарытэт у грамадстве. Ён усіх задавальняе.

— **На фоне нашага даволі бязрадаснага жыцця, незадаволенасці прыемна было пачуць вашу аптымістычнае ўражанне аб рабоце з'езда.**

— Упэўнены, што я не адзінокі ў такой ацэнцы. Так думаюць многія мае калегі. Было б значна горш, каб усе мы пачалі скардзіцца, а ў выніку з'явіліся б такія ж псімістычныя творы.

Гутарыла
Дзіяна ЧАРКАСАВА.

ПАХОДЗІЎ З БЕЛАРУСІ

Беларусам па паходжанні быў вядомы рускі паэт Яраслаў Смелякоў. 8 студзеня Яраславу Васільевічу споўнілася б 85 гадоў (памёр 27 лістапада 1972 года). Я. Смелякоў — аўтар шматлікіх кніг. У асобных яго творах ("Белая вежа", "Беларусам", "Ода малодшаму лейтэнанту" і іншых) гучыць і беларуская тэма. Напісаў таксама шэраг артыкулаў, прысвечаных нашай зямлі. У публіцыстычных творах распавядаў пра зямлю, якую лічыў роднай і на якой неаднойчы бываў, у літаратурна-крытычных артыкулах пісаў пра творы асобных пісьменнікаў, пра іх кнігі. Пераклаў на рускую мову некаторыя творы А. Куляшова. Творы ж Я. Смелякова па-беларуску ўзнаўлялі М. Танк, Е. Лось, М. Калачынскі, Я. Семяжон, М. Аўрамчык... У 1974 годзе на беларускай мове ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшла кніга Я. Смелякова "Выбранае".

ЛІСТЫ МАКСІМА ТАНКА ДА МІХАСЯ ЗАБЭЙДЫ-СУМІЦКАГА

Дарагі Міхале!

Зараз не з такім спазненнем адказваю на лісты сяброў, бо пішу з бальніцы. Зноў падвяло сэрца. Думаў, што дацягну да восені, калі не так сумна будзе праз бальнічнае вакно глядзець на дрэвы, на галубоў, якія буркуюць за шыбамі, на пагожае неба, на сонца, але прыйшлося раней перабрацца ў цытадэль эскулапаў, адкуль не знаю, калі змагу вырвацца.

Шчыра дзякую Табе за пісьмо, якое прынесла хоць і скупяць весткі ад Цябе аб Тваім стане здароўя, аб Тваім жыцці-быцці. Уяўляю, як Ты там сам гаспадарыш, ходзіш у сваю сталойку, сустракаешся са сваімі вучнямі, рыхтуешся да выступленняў. Шкада, што мы ў такім аддаленні адзін ад другога. Марцінчык слушна зрабіў: ён прыслаў назвы замежных лекаў, якія вядомы і ў вас. Некаторыя з іх я ўжо маю (какарбаксілаза, місклерон, інтэксайн і іншыя) і пастараюся іх Табе пераслаць. Трэба будзе

мой калгас з дзецьмі і ўнукамі. Надвор'е пагожае, хоць год гэты клапатлівы для сельскай гаспадаркі.

Але Ты, Міхале, сапраўдны Герой. Не зважаючы на сваё дрэннае здароўе, змог даць такі багаты канцэрт і так узрушыць сваёй песняй слухачоў! Гэта — сапраўдны подзвіг мастака. Прымі нашы, хоць запозненыя, віншаванні з 75-годдзем. Шкадуно, што я, сусветны Бадзіня, не змог трапіць на Твой канцэрт і моцна Цябе абняць і падзякаваць за Твой светлы талент, якім так шчодро Ты дзелішся з усімі. І гэта, бадай, найвялікшае шчасце, бо:

І радасць — нікая радасць,
а горыч,
І песня — нікая песня, а скарга,
І страва — нікая страва, а камень,
І брага — нікая брага, а слёзы,
І сонца — нікае сонца, а крыга, —
Калі ты на свеце ўсім гэтым
Не маеш з кім падзяліцца.

«НІЗКІ ПАКЛОН ТВАІМ ПЕСНЯМ...»

толькі даведацца, можа, хто з нашых знаёмых збіраецца ехаць у Прагу, папрасіць, каб перадаў іх Табе і наведваў Цябе самога.

Добра, што хоць на нейкі час зможаш выехаць, каб адпачыць у Лугавіцах, падыхаць чыстым паветрам, а не гарадскім перагарам і чадам, ад якога мы ўсе задыхаемся.

Што да беларускай літаратуры, дык, сапраўды, ёсць у ёй шмат радасных з'яў. Усё больш і больш яна папаўняецца здольнымі маладымі сіламі, усё больш і больш з'яўляецца перакладаў нашых твораў на іншыя мовы. З'ява гэта — і цікавая, і радасная. Толькі што выйшла ў нас дакументальная аповесць ці хроніка "Мы з вогненнай вёскі" А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка. Я пастараюся Табе яе прыслаць. Цяжка чытаць гэту кнігу, але кожны мусіць яе прачытаць. Цяжка такую кнігу было і напісаць. Больш трох год хлопцы ездзілі і збіралі матэрыял, запісвалі на магнітафонную стужку расказы тых, каму цудам удалося ўратавацца. Відаць, праўду гаворыць югаслаўская пагаворка, што самая цяжкая прафесія на свеце — прафесія людзей сумленных і тых, хто піша кнігі.

А ў Прагу не знаю, калі ўдасца завітаць. Хоць вельмі хацелася б пабачыцца з Табой, разам паблудаць па яе цудоўных завулках і скверах, але, відаць, прыдзецца скарачаць маршруты сваіх вандровак. Моцна Цябе, дружа, абдымаю. Жадаю Табе хутчэй паправіцца, а Тваім песням — як і раней — лунаць над нашай зямлёй.

Максім ТАНК.

Мінск, 24/V.1975 г.

Дарагі Міхале! Шчыра Табе дзякую за пісьмо, якое хоць крыху разганала трывожныя весткі аб Тваім жыцці-быцці. Тры тыдні таму ў Несвіжы (лячыўся там у санаторыі, які размясціўся ў былым Радзівілаўскім палацы) прысніўся мне нейкі несамавіты сон: бачу Цябе за шыбамі вакна, на якія спываюць буйныя слёзы дажджа; Ты мне нешта гаворыш, і я Табе нешта крычу, але мы адзін аднаго не чуюм. Прачнуўся. Ішоў дождж, і маланкі пераміргваліся над старым паркам. Так нам і ў сне не ўдалося пагаварыць. З Несвіжа, дзе наведваў мастака Сеўрука (калісці рабіў вокладку да майго першага зборніка, які быў канфіскаваны цензурай), вярнуўся ў Мінск і адразу — на юбілей Петруся Броўкі, а праз пару дзён — 70-годдзе Глебкі, а там — Масква, сесія Вярхоўнага Савета. Усё было б добра, каб не ціск і не праклятая арытмія, з якой і дактары не могуць справіцца. Зараз уцёк на некалькі дзён на Нарач, дзе сабраўся ўвесь

Моцна Цябе абдымаю. Тысячы прывітанняў і найлепшых пажаданняў Табе ад усёй маёй сям'і і ад усіх Тваіх мінскіх сяброў.

Абдымаю, цалую.

Максім ТАНК.

Нарач, 14/VII.75.

Мінск, 7/IX.75

Цэлымі днямі дома — шум, гармідар такі, што і працаваць няма як. Сёння — выхадны. Унукі пайшлі гуляць. Пакуль прыйдуць, можа, паспею Табе напісаць. Дарагі Міхале! Атрымаў Тваё апошняе пісьмо, якое крыху супакоіла, але і здзівіла. Відаць, Ты зусім не лічышся са сваім здароўем, што так часта выступаеш на канцэртах, ды яшчэ з такой багатай і разнастайнай праграмай, якая патрабуе каласальных душэўных і фізічных сіл, працы і натхнення. Няма там каля Цябе чалавека, які сачыў бы за Тваім здароўем і крыху абмяжоўваў бы агрэсію Тваіх прыхільнікаў, якія часта ў адносінах да мастака бываюць бязлітаснымі. Добра, што хоць на пару дзён зможаш выехаць з Прагі да сваіх сяброў. Сёлета ў нас надзвычай сухое і гарачае лета. Уяўляю, як душна ў Празе. Першага верасня я з усім калгасам вярнуўся з Нарачы, куды быў уцёк ад дактароў, якія хацелі мяне на ўсё лета запаланіць у Маскоўскай бальніцы. Не знаю, можа, і легкадумна паступіў, але не хацелася са сваіх гадоў выкрэсліваць такое сонечнае лета. Вельмі цяжка захварэў Міхась Ціханавіч Лынькоў. І ў дактароў малая надзея, што ім удасца паставіць яго на ногі. Падтрымліваюць яго ўколамі, рознымі ўліваннямі, капельнымі працэдурамі. Бачыш, дружа, якімі сумнымі звесткамі дзялюся з Табой, быццам у Цябе сваіх мала.

Прызнацца, перачытваю праграму Твайго канцэрта і зайздросчу тым, хто на ім прысутнічаў, мог чуць у Тваім выкананні ўсё гэта багацце сусветнай класікі.

Ці атрымліваў Ты "Полымя"? У № 8 я даў падборку новых сваіх вершаў, якія ўвойдуць у мой новы зборнік "Дарога, закалыханая жытам". Праўда, над зборнікам яшчэ шмат прыйдзецца папрацаваць, а часу — няма. Зараз пойдзе паласа розных пленумаў, нарад. Кастрычнік увесь прыйдзецца правесці ў Маскве, а там — камандзіроўкі і камандзіроўкі. Канчаю, бо чуваць вяртаюцца з прагуліць мае ўнукі.

Моцна Цябе, дружа, абдымаю, жадаю Табе шмат шчасця, а галоўнае — здароўя. Сардэчныя Табе прывітанні ад усяго майго калгаса, ад шматлікіх Тваіх сяброў.

Твой

Максім ТАНК.

Заканчэнне. Пачатак у № 52
за 1997 год, №№ 1—4 за 1998 год.

Публікацыя Міколы МІКУЛІЧА.

Сяргей ПАНІЗЬНІК

ВЫЯВЫ ЯНА ГУШЧЫ

Мой суайчыннік, у пальшчызне знаны,
з душой быў збеларушчанаў да дна:
струменіла там Dzisna і Дзісна,
шугала Ludź узнісла-апантана.
Гранёны келіх церпкага віна
зрасходаваны — кроплямі — на раны.
Складае крылы Век Перапалоху.
Выгнанцы, паязджане, вам — куцця!
Успомніце з гасціннага жыцця
і тое Загасцінне на разлогу,
дзе на гарышчы чулае дзіця
Мацеем Бурачком здалося Богу.
У чорных рамках — вобразы-выявы.
У светлых рамках Яна — каляда,
Дзвіны непераводная вада
і краявід: згусны і бялявы,
дзе шлях з гасціны — збочыста-
кулявы,
шлях да айчыны — годная хада!

Споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння Яна Гушчы, польскага пісьменніка, перакладчыка, выдаўца і прапагандыста беларускай літаратуры. У фондах Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы захоўваецца перапіска, фотаматэрыялы, перададзеныя Ядвізе Раманоўскай нашым земляком. Як Гушча нарадзіўся ў Загасцінні на Дзісеншчыне (сучасны Мёрскі раён Віцебскай вобласці).

Пры жыцці (памёр у 1986 годзе ў Лодзі) часта наведваў Бацькаўшчыну, быў на мерапрыемствах па ўшанаванні памяці Янкі Купалы. Свае ўражанні выкладаў у эсэ і вершах.

Высока цаніў Яна Гушчу, "выдатнага перакладчыка і друга нашай беларускай літаратуры", Максім Танк. Уладзімір Калеснік прысвяціў дзісенскаму суайчынніку вялікі нарыс "Талент працавіты".

На здымку з фондаў літаратурнага музея Янкі Купалы: Ян Гушча ў цэнтры (пята ад Янкі Брыля) з Ядвігай Раманоўскай і ўлюбёнцамі Купалавай творчасці з розных рэспублік. Вязьніка. 13.09.1972 г.

... В Ў БЕДАЕЦЕ, хто такі Аляксандр Адамовіч? Не дарэчы гэтага пытання адукаваны чалавек палічыць за абраз. І ўсё ж... Пісьменнік? Літаратурнаўца? Крытык? Публіцыст? Філосаф? Ён самадзятковы ў кожнай праяве, быццам у гэтай шматграннасці выказаў таямніцу жыцця так, як разумее яго сэнс — "пытанне асабістае", з "абавязковым адключэннем ад сумы людской, калі сам-насам са светам і з сабой" (з "Запісных кніжак"). Яму не патрэбны былі пасрэднікі — ён быў "сам", увабляючы ў багачыню індывідуальнасці амаль забыты ў наш час тып гарманічнай асобы, немагчымы па-за непарушнай аднасцю ўсіх яе талентаў.

На вялікі жаль, лёс не надала лашчыцы тых, каму дадзена многае, трагічным чынам кананізуючы факт рэальнага быцця асобы праз крыўдную няздзейснасць звычайнай чалавечай мары, што назаўсёды яднае зямное існаванне з недасяжнай сферай ідэалу. Ён можа быць побач — дакраніся рукой! — але сваім таямнічым прадвесцем сведчыць нешта сутнаснае па-за межамі нашай рацыяналістычнай свядомасці, як запаветнае жаданне А. Адамовіча сустраць, адсвяткаваць з роднымі і сябрамі надыход новага веку. Цнатлівая непасрэднасць успрымання свету мужным чалавекам, барацьбітом, нібы выявіла ў трапяткім розгаласе дзіцтва сакральны акт сусветнай містэрыі, дзе гісторыя чалавецтва нарэшце перагарнула б не лепшую яе старонку і атрымала б шанц распачаць сябе з "чыстага" аркуша, адраджаць сваю мару-жыццё, не выпадкова прыгадаўшы ў кнізе-споведзі, кнізе-рэзюме "Vixi" прытчу грузінаўскага пісьменніка Эрлома Аўхледзіяні. Герой створанага казачніка-філосафа апаздана "Агу" — замілавана кляпаліва ля свайго першынца бацькі — паўстаючы сапраўднымі дзецьмі ў вачах немаўляці, што з дабрадушнай палітэрацыі назірае за шчаслівай мітуснёй вакол сябе з вышні боскай вечнасці, якая на кароткае імгненне самаўсведомленага быцця знайшла сваю адпаведнасць у гэтым "Эйнштэйне-Фрэйдзе плюс Дастаеўскім у адной асобе". Аднак фантастычная дасведчанасць апавядальніка, падсумаваны ў немаўляці ўвесь плён развіцця чалавецтва, без следу знікае ў першародстве вымаўленага дзіцячага "агу!", пакідаючы непадудадную чалавечай памяці чыстую прастору жыцця, на якой трэба пачынаць усё спачатку: з адчуванням нязбытнага цяжару першароднага граху і наканаваўнай расплаты за яго. Але менавіта ў гэтай адвечнай супярэчнасці пачатку і канца А. Адамовіч шукае апірышча для годнага адказу на выклік часу, які бессаромна паграбаваў нашай спрактыкаванасцю ў маральным вызначэнні "добрага" і "дрэннага" і прапанаваў дыпему, якая прагнае выштурхнуць гуманістаў і чалавекануоўцаў "па той бок добра і зла", вядома, калі яны наогул наважача растлумачыць, што такое НІЧОГА.

Ці не становіцца гэтым НІШТО... прыродная дасканаласць

дзіцяці, абумоўленая ягонай тоеснасцю сабе, бо ўвасоблена бялагічная сутнасць не патрабуе аніякіх іншых матывацый і тлумачэнняў, набліжаючы ўсіх да неканрута-белага аркуша фінала, прадвызначанага той "дасканалай паўнотай", што, паводле Я. Трубіцкага, вызваляе мэта свету ад фаталістычнага разумення яго канца, нават у смерці абвешчваючы жыццятворны сэнс, які А. Адамовіч не спяшаецца абвергнуць: "У чалавека няма абавязку нарадзіцца. Але памерці — абавязак кожнага. Восць і памеры" ("Vixi"). Альбо наканаваўны межы чалавечай экзістэнцыі размыкае апалогія абсурду, якую калісьці зрабіў падмуркам "Міфа аб Сізіфу" А. Ка-

твам усіх ранейшых нормаў, стэрэатыпаў паводзінаў, упершыню ўбачаныя А. Адамовічам у паваротнай не толькі для "ваеннага" літаратурнаўства, але і ўвогуле нашай свядомасці кнізе "Нічога важней". Свет уступіў у жорсткую спрэчку з колішнімі тлумачэннямі — сябе, і сцверджаны А. Адамовічам прырытэт бялагічнага выжывання чалавецтва, што так дзіўна прагучаў з вуснаў гуманітарна-літаратурнаўца, насперак непалісімі забабонам апанентаў набыта хаця б невялічкі, але шанц у непазбежнай тоеснасці матэрыяльнага і ідэальнага пачатку, якую яшчэ ўчора цяжка было ўявіць. А сёння адзін з патрыярхаў

але зрабіла культуру дзейнай падставай свету, якая найперш эстэтычным самаіспытам ратавала б чалавека ад пагібельнай тоеснасці сваім зямным наканаваўням. Знікненню традыцыйнай беларускай вёскі ён, упэўнены, што "жывое будзе жыць, знойдзе свае формы, сёння, можа, і нябачныя", супрацьпастаўляў "кампенсуючы жыццёстойкасці" ў літаратуры, якая "бярэ на сябе функцыю галоўнага рэзервуара, захавальніцы нацыянальнай традыцыі". Заклік ствараць "вышлітаратуру", гасіць пажар сустрэчным агнём перамагаў разгубленую незадаволенасць скептыкаў, а плячоўкай гісторыі абіралася культура, дзе былыя

пачыў усялякае пасрэдніцтва паміж светам і чалавекам. І не толькі таму, што ў назве рамана, як прызнаваўся А. Адамовіч, закладзена здагадка аб працягу ў Айчынную вайну грамадзянскай, распачатай у 1917-м. Увесь свет, апанаваны нечуванай навалай, прыходзіць пад дах вясковай хаты, у гэтай уяўнай несумернасці велічынь выкрываючы непазбежную жудасць і мязоту вайны. У свеце пад роднымі стрэхамі няма куды збегчы ад яго маральных запатрабаванняў, схавацца ад сумлення ў хлусні, якой чалавек прызвычаўся аздабляць "дазволенай" злачыніцы супраць падобных сабе. Для пісьменніка кампраміс тут мяжуе са здрадай, вытокі якой А. Адамовіч-навуковец бачыў у эстэтыцы вайны мастацтвам і з гэтай прычыны вельмі крытычна ставіўся да сучасных ваенных эпопей, разглядаючы іх у якасці своеасаблівага "ахаладжальнага" прыстасавання ў літаратуры, дзе знікала набрынялая болей сувязь чалавека з Сусветам і выкрэсліваўся з арыфметычнага разліку траекторыя гісторыі лёс чалавека-адзінакі, страта якога ўраўнаважвалася агульнай перамогай. Аднак ці не набліжаўся ў такім разе змардаваны ў пераможных бітвах народ да таго, каб самому здзейсніцца ў пасрэдніцтва паміж рупліўцамі ідэі і жыццём на пабудаваным прадбачлівымі дабрахотамі зшафоце?

Зрэшты, каб вырашыць абвешчаную мастацкую задачу, А. Адамовічу трэба было мець мужнасць прайсці і праз гэта, не вызваляючы чытача ад свядомага, асабістага выбару ўмоўнасцямі жанру. Вынік вядомы: з'явілася апошняя "Карнікі", пакінуўшы ў разгубленасці і спрактыкаваных тэарэтыкаў, і звычайных чытачоў. Усе яны мусілі спраўдзіць сваё стаўленне да твора "сам-насам", без "пасрэдніцтва" класічных тэорыі і назапашанага жыццёвага вопыту, што траціў сваю бясспрэчную вартасць перад безданно чалавечага падзення. Але галоўнае: твор, роўнага якому не было (і няма) ў сусветнай антыфашысцкай літаратуры, надаваў статус вечнасці тэме, што па ўсіх прыкметах не сёння-заўтра павіна была стаць не больш чым успамінам аб мінулым. Пачварнае ў "Карніках" раптам паразумелася з трагічным, супраць чаго заўсёды паўставала класічная эстэтыка. Некаваны сімбіёз (пачварна-трагічнае), бліскуча прааналізаваны вучнем А. Адамовіча В. Жыбулем ("Беларуская проза аб вайне і класічна трагедыя"), уводзіў у зман многіх праніклівых даследчыкаў. Нават тых, хто, ацэньваючы здабыткі літаратуры свецікіх часоў з геаграфічнай і ідэалагічнай далечыні, часта вяртаў ім сапраўдны маштаб. Але, на жаль, не тады, калі вядомы заходнегерманскі славіст, прафесар В. Казак у знакамітым "Лексіконе рускай літаратуры XX стагоддзя", які аб'яднаў пад адной вокладкай усё найбольш цікавыя, на погляд аўтара, з'явы на літаратурнай прасторы ССРР, дакараў А. Адамовіча тым, што, маўляў, у "Карніках" ён "пісаў без любові і нават праз 50 гадоў не быў здольны дараваць".

(Заканчэнне на 8-й стар.)

САМ-НАСАМ З СУСВЕТАМ

НАСТАЛЬГІЯ ПА ЧАЛВЕКУ, ЯКІ СУСТРЭЎ ХХІ СТАГОДДЗЕ

мю, бо што яшчэ можна ўгледзець у сітуацыі, дзе жывая істаца сведчыць сабой НІШТО? Несумяшчальны з завершанасцю абсурд сам па сабе ёсць факт альтэрнатывы, асэнсаваны А. Адамовічам у "Vixi" як успамін аб тым агульначалавечым здабытку, якім валодала дзіўнае немаўля, пакуль сакраментальнае "агу" не прымусіла шукаць паратунак у вар'яцкім (пасярэд імперскіх муроў) прароцтва Ксандры, аднаўляючы чаадаеўскае разуменне гісторыі як лагічнай паслядоўнасці падзей і ператвараючы яе саму ў альтэрнатыву прадбачанай непачутым празорліўцам небяспечы: пражыць жыццё — і не мець гісторыі.

Спаткаўшы "Дастаеўскага пасля Дастаеўскага" на пакутніцкім шляху жыхароў вогненных вёсак, якія не заўсёды нават усведамлялі сябе яе персанажам, А. Адамовіч ужо тады апынуўся перад выбарам, метафізічную сутнасць якога пазначыў М. Бярдзэў, калі, выклікаўшы на філосафскі амбон "духаў рускай рэвалюцыі" (а ў іх патрапілі і Гоголь, і Леў Толстой, і Фёдар Дастаеўскі), рашуча запырачыў бунту Івана Карамазава: вяртаючы Богу "білецік", аплачаны адной-адзінай слязінкай дзіцяці, хіба не паспрыў той чорту ў замаку на боскую правідэнцыяльнасць у самай жудаснай чалавечай трагедыі? Ісціна, справядлівасць, падпарадкаваныя карамазаўскай максіме ("усё дазволена"), настолькі ж далёкі ад маральных імператываў Дастаеўскага, наколькі не стасуецца з ідэямі Сусветнай гармоніі, якой аддана служыў расійскі спадчынік беларускага радаводу, абьякаваў да слязінкі пакутучага дзіцяці. І тым не менш: спакуса праведнай сілы, абумоўленай неабходнасцю выратавання, раз і назаўсёды пакарала чалавецтва, пазбавіўшы яго бессмяротнасці, калі раўнацэнным вынікам другой сусветнай вайны разам з перамогай над гітлераўскім фашызмам стала атамная бомба, з якой хіба што не выпыркнуліся да нянавісці знаёмая вусікі фюрэра, менавіта так, у лустэрку сляпой безразважлівасці і вычарпанасці чалавец-

дакладных навук — акадэмік Б. Раўшэнбах слушна пераконвае, што і дух, і матэрыял з'яўляюцца "аднолькава першаснымі".

Аднак, вітаючы свет як багавейную дадзенасць, ці лёгка самому ператварыцца ў неабвержную дадзенасць гэтага свету? Вядома, уласціва адно дзіцяці здольнасць прымаць жыццё як падарунак-свята ўзнагароджвае яго натуральным, нязмушаным раўнапраўем з Сусветам, дазваляючы гаварыць пра сябе "ён" з годнасцю вартага павагі суразмоўцы. Але яно амаль непазбежна губляецца ў разумовым намаганні дарослага, у каго гэтак "ён" (пра сябе) азначае нязнойдзены пункт гарманічных узаемадачыненняў з жыццём у раўнавазе самакаштоўных велічынь, убачаных нібыта збоку, а ганарлівае какецтва, якое нішчыць саму магчымасць чалавека ізноў перажыць перажытае. І вось тады, калі перамога часу над асобным жыццём здаецца канчатковай, імгненна занатоўка больш чым 30-гадовай даўнасці — "Гэта я? Заўсёды сябе не пазнаеш у лустэрку. Як гэта многа — бачыць сябе" (А. Адамовіч, "Запісныя кніжкі") — раптам выдае таго, хто не толькі дзеля сябе здолеў выкарыстаць шанц "адваротнай перспектывы", у якой успрымае ўсе існае нармальна (паводле дасціпнага выказвання Б. Раўшэнбаха: "не дрэсіраваны нашай цывілізацыяй") чалавек і маюць свет дзеці, яшчэ не навучаныя бацькамі і настаўнікамі, што "так нельга".

Сапраўды, А. Адамовіч выпрацаваў свой "механізм пастаянства формы", які на прыкладзе жывацісу апошнім часам цікава даследуе Б. Раўшэнбах ("Гармонія і алгебра"), даказваючы, што наша свядомасць бывае мацнейшай за законы фізікі, надзіва парушаныя менавіта адпаведнасцю вобраза прадмета яму самому (бо нават шар — даводзіць фізік Б. Раўшэнбах — у пэўнай пазіцыі адаб'ецца на сятчатцы вока не інакш, як эліпс, але ўспрымецца, як шар, у зафіксаванай мозгам чалавека форме). У А. Адамовіча гэтая адпаведнасць не прывяла да дыктаў формы,

ўладары імперыяў (Нерон, Гітлер, Сталін, Мао) выглядалі няўдалымі мастакамі і паэтамі, якія ператварылі ў крывавае тэатр жыцця і лёс мільёнаў. Але не дзеля пацешнага жарту культура становілася альтэрнатыўнай версіяй гісторыі. Чалавецтва атрымлівала там магчымасць выбару, вызначальную для самой прыроды мастацтва, з якім зусім не жартваў А. Адамовіч, калі ў "Vixi" нават смерць намагаўся зрабіць Падзеяй, запырачыўшы сэнсам фізічнаму (незваротнаму) канцу, пераадоленаму ў шчырасці "адваротнай перспектывы". Хто ведае, ці не ажыццявіўся нарэшце згаданы "механізм пастаянства формы" як "метапазіцыя" (Ю. Бораў), у пошуку якой спрадвечу знаходзяцца філосафы, адказваючы агностыку Канту з яго ідэяй "рэчы ў сабе" імкненнем выплываць саміх сябе з меры рэчаў, адасобіцца ад Сусвету, каб быць вартымі дыялога з ім. Параўнальная з Архімедавым пунктам апоры, яна, аднак, утрымлівае А. Адамовіча ў заўсёдных каардынатах Чалавека, дзе трагізм справаздачы перад вечнасцю ("Ты ўжо тут, а ўсё — яшчэ там") не адмаўляе развіццельнай самаіроніі: "Ну, а псіхалагічна — мала думаю пра Падзею, нават калі і запісаю штодня, то некай збоку: "Паўпаў праце!" ("Vixi").

Першы значны твор А. Адамовіча — роман "Вайна пад стрэхамі", напісаны, паводле сведчання аўтара-партызана, з адушаўленнем чалавека, што "выжыў, як бы жыў пасля смерці", — ужо яскрава выявіў гэтую быццёвую перадумову, якая ашчаджае сябе ў перапетыях літаратурнага жанру, які больш за іншыя скарыстаў перавагі альтэрнатывы. "Раманам антычнасці быў эпас, а не тыя праявіны "раман", што былі, — занатоўваў з гэтай нагоды А. Адамовіч. — Не задуваліся глыбока. Насустрач выбягалі Богі, і ўсё становілася зразумела. І ў сярэднія вякі — Бог, якога не клікалі па кожнай дробязі, але ўсё ж... І вось, калі чалавек сам-насам са светам, задумаўся — раман". У "Вайне пад стрэхамі" пісьменнік цалкам вык-

Мікалаі Царкоў, заслужаны настаўнік, ужо пяць гадоў не працуе ў школе, дзе ён выкладаў выяўленчае мастацтва. Сёння яго рознымі работамі ўпрыгожаны многія будынкі ў Чэрыкаве. Не так даўно Мікалаі Прахаравіча запрашаў нават мясцовы свяшчэннік — для аздаблення царквы. Мастацкія вырабы Мікалаі Царкова экспанаваліся і на выставах у Магілёве.

НА ЗДЫМКУ: Мікалаі ЦАРКОЎ.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.

САМ-НАСАМ З СУСВЕТАМ

(Заканчэнне. Пачатак на 7-й стар.)

Любоў і нянавісць, як вядома, злучае адзін крок. І накірунак яго, дамінанту пачуцця вызначае, на думку А. Адамовіча, верагоднасць ператварэння кэта ў ахвяру, неад'емная ад адчування чытачом "магчымасці тупігі-Гітлера"... у сабе. Трагедыя не толькі ў тым, што нелюдзі выйшлі з людзей. Пераступішы мяжу чалавечасці, яны пазбавілі нас святога права-абавязку: дараваць. Кожны стрэл у бязвінную ахвяру забіў часцінку чалавечага "я" ў безлічы пакаленняў наперад, выхаладзіў душу, гэтай незваротнай страатай заручышы нас з вечнасцю. Усе так, але праўда нашага "недаравання" неўпрыкмет палоніць нас у пастцы, дбайна падрыхтаванай правадыром-дублёрам з аднайменнага, прысвечанага Сталіну раздзела аповесці, які па цэнзурных меркаваннях доўгі час не мог быць надрукаваны. Зняжыўшы хрысціянскі запавет, хіба не ствараем мы магчымасць ("Тупігі-Гітлера"?!) паўтарыць злачынства ізноў, бо захоўваем у энергіі нянавісці знаёмую пагарду да чалавека, якім так лёгка ахвяравала грамадства, калі да віны пазбаўляла яго права на любое дараванне і быццам знарочыста майстравала з ахвяры — кэта, з ваеннапалоннага, кінутага Радзімай на забаву ворагу, — здрадніка? Але ж хто наважыцца сёння дараваць тым, хто спатоліў сваю крыводу крывёю дзіцяці? Відаць, пазбыцца гэтай маральнай знямогласці нам не дадзена. Аднак, прынамсі, дадзена іншае: зразумець уласны стан як трагічнае заняўданне законаў божых і чалавечых і даслаць праплені вайне за новы (наш) круг пекла. Мінулае ўчалілася ў нас. Яго не ўлагодзіш перамогай. І нават літасць пераможцы не ўратае самазваных гіпербарэяў, якія "ёсць найнешчаслівейшы народ", бо "ніколі не ўмеюць адчуць свае віны перад другімі..." (А. Адамовіч). У рэшце рэшт, безвыходнасць становішча, усвядомленая чытачом, і ёсць выйсце, той самы факт маральнага прагрэсу, над якім падчас працы над "Карнікамі" А. Адамовіч разважаў неаднойчы.

Відавочная залежнасць маральнага выніку аповесці ад пазіцыі чытача сцвердзіла яго ледзь не гадоўнай эстэтычнай умовай твора, на шмат гадоў апыраўдзішы цяперашня гуманітарнага навацыі, пра якія ў апошні час найбольш аргументавана выказаўся акадэмік М. Маісееў. Заклапочаны разбуральным інфармацыйным хаосам спецыяльных ведаў аб свеце, ён супрацьпастаўляе колькасці засвоенай інфармацыі ўменне чалавека адэкватна рэагаваць на нестандартныя абставіны і падкрэслівае ролю гуманітарнай сферы, якой надаецца кшталт адмысловай метадалогіі, абгрунтаванай неабходнасцю не абуоўліваць свае ўчынкі сітуацыяй, а папярэджваць развіццё падзей. З гэтага пункту гледжання створаная адразу пасля Чарнобыля аповесць А. Адамовіча "Апошняя пастараль" ужо ўзбагаціла заўтрашні дзень, а пытанне наконт таго, як пабудавана антыутопія, сталася не менш важным, чым яе змест.

"Апошняя пастараль" узнікла ў разладзе прасторы і часу, які беларусам не ў навіну (нездарма і адамовічэўская "Вандэя" можа быць больш актуальнай для іх, чым для выхаваных на "Марсельзе" французцаў). Беларусы смаротна сталіліся ад Чарнобыля, звякліся з ім, дакладней — абараніліся абьяквасцю ад нязбыўнага жахлівага наслання. Аднак катастрофа, адолеўшы болей парог свядомасці, нішчыць сваіх абраннікаў знутры, бо чалавечы свет — надзвычай хістка прытулак для яе нялюдскай велічы. Без нагляду дапушчана ў душу, яна ўшчэнт руйнуе яе ў пошуках адпаведнасці часу і прасторы па-за чалавекам. У "Апошняя пастараль" А. Адамовіч адказаў на гэты выклік невядомасці. Ён не столькі палюхаў чытача яе фантастычнымі жахамі, колькі спасцігаў перажытую чарнобыльскай трагедыяй развітанне з жыццядайнымі стыхіямі — зямлёй, паветрам, вадой, атручанымі радыяцыяй. І хоць сам чалавек пачуваўся на вяршыні перакруленай піраміды, ён менавіта ў гэтым сапсаваным люстэрку дамагаўся адпаведнасці прасторы і часу, ратуючы ў абстрактных катэгорыях сваю маленькую надзею выжыць.

Пасля бомбы і Чарнобыля чалавечства зазірнула за дзвяркі гісторыі, аднак і паспяшалася вярнуцца назад. Туды, дзе недарэчныя прэтэнзіі да антыутопіі накітавалі умоўнасці абставінаў (востраў, немаведама як ацалелы на дне гіганцкай варонкі пасля сусветнага ядзернага катаклізму) ці разумова-лагічнай заддзенасці вобразаў (Ён, Яна, Трэці — любоўны трыкутнік, шматколернасць расаў і "перыядычная сістэма" прымхаў у адной мастацкай мадэлі, якая прывяціла Еву атамнай эры, цёмнаскрутага амерыканскага астранаўта і савецкага падводніка) падаваліся больш натуральнымі, чым жаданне паверыць у наяўнасць рэальнага капітана атамнай (савецкай) субмарыны, які, перш чым націснуць на "кнопку" (калі іншыя ўжо націснулі), задумаўся б: ці дараваць далучаць рэшткі свету да калектыўнага самазабойства? Хутчэй за ўсё, крытыкаў А. Адамовіча не пераканаў бы і сам Вальтэр, які ў свой час паспрабаваў уявіць чалавека, чья воля прымуціць памерці на другім канцы свету кітайскага мандарына.

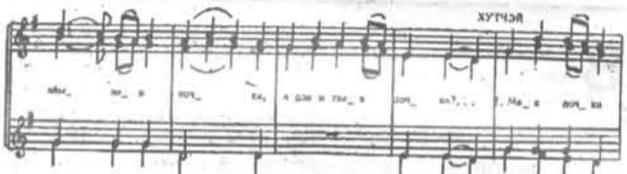
Што ж, прастора ізноў паспрачалася з часам. Але з'ява ў канфлікце з уласнымі межамі безумоўна вярнула сабе эстэтычную вартасць: канон еўрапейскага Асветніцтва, упрыгожаны аўтарытэтам вялікага французца, утаймаваў невядомасць. Дык, мабыць, вяртанне да сябе і ёсць прарыў у тое вымярэнне, што сёння палюхае чарнобыльскім бязмежжам? Знікненне пасрэднікаў паміж вечнасцю і чалавекам бянтэжыць. Меў рацыю А. Адамовіч: чалавек адзін, "колькі б побач ні было", — перад смерцю. Аднак і запярэчыў ёй, падпарадкаваўшы законы фізічнага існавання Падзеі, якая дагэтуль доўжыцца ў яго патрабавальным запыце: хто вы, чаго вартыя? Сам-насам. З Сусветам...

Іван АФАНАСЬЕЎ.

ДЛЯ ТЫХ, ХТО ЛЮБІЦЬ ПЕСНЮ

КУПАЛИНКА

Апрацоўка М. КОРСАКА

Купалинка, купалинка,
Темная ночь,
Темная ночь,
Где ж твоя дочка!

Моя дочка во садочке
Розу, розу полет,
Розу, розу полет,
Белы ручки колет.

Цветочки рвет,
Цветочки рвет,
Венки завивает,
Венки завивает,
Слезы проливает.

ПАВАЖАНЫЯ СУАЙЧЫННІКІ!

Радыёстанцыя "Беларусь" паведамляе, што сёлета жыхары еўрапейскіх краін могуць слухаць нас штодзённа ад 5-й да 7-й гадзіны паводле грыніцкага часу і ад 20-й да 22-й гадзіны (таксама паводле грыніцкага часу) на частотах 1170, 7105 і 7210 кілагерц. У нашых штодзённых праграмах вы можаце пачуць весткі з Бацькаўшчыны, каментарыі і гутаркі на актуальныя тэмы, інтэрв'ю, рэпартажы, нарысы, у якіх распавядаецца пра розныя аспекты жыцця Беларусі. Знаёмім і з музычнымі навінамі. Нашы перадачы гучаць на беларускай, рускай і нямецкай мовах. Мы рады таксама паведаміць, што сёлета радыёстанцыя "Беларусь" распачала вяшчанне на англійскай мове. Калі ў вас ёсць якія-небудзь пытанні, пажаданні, пішыце нам на адрас:

Рэспубліка Беларусь, 220007, Мінск, вуліца Чырвоная, 4, радыёстанцыя "Беларусь".
Рэдактар англійскай праграмы — Ірына Палажэнцава (тэлефон: 172-39 58 31, факс: 172 36 66 43).

Рэдактар
Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубешнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзімы»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 213-31-97,
213-32-80, 213-30-15, 233-16-56,
213-37-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў,
матэрыялы якіх друкуюцца на старонках
«Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, зварстана і аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку» (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 1 832 экз. Індэкс 63854. Зак. 161.
Падпісана да друку 2.2.1998 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.